

S R Đ

Br. 17.

Dubrovnik 16 Septembra 1902.

God. I.

JZ POSMRČADI PJESNIKA JOVANA SUNDEČIĆA¹⁾

(priopćio L. Zore)

San pjesnikov.

„Amaro e noia

„La vita, altro mai nulla; e fango è il mondo.“

Leopardi.

Oh! dajte mi svijet, dajte;
 Za pjesnika sv'jet je stvoren
 A ne za vas, šuple glave,
 Duše prlave....
 Pa znate li šta ću? — na krilima
 Vinuću se, poletjeću,
 Dom i braću ostaviću;
 Da ne gledam samo mnoge... mnoge
 Izdajice... udvorice....
 Gdjeno u čast brčkaju,
 Pa joj mira ne davaju!.....
 A znate li šta je *čast*?
 Ne, doista! — Pričô bih vam,
 Ali ne ću — jer je uzalud
 Vama reć!
 Nego dosta! — Kad o vama mislim,
 Ja se lutim — a lutit se ne ću,
 „Zbogom, gn'jezdo moje, zbogom!“
 Reć ću,
 Pa na krilim odletjeću;
 A znate li kud?
 U Taliju! Tamo kažu
 Da je nekad *velik pjesnik* bio,

¹⁾ Ova je pjesma još od g. 1880, kad se je pok. pjesnik srdio na ŕeke svoje vrsnike, kritičare i nekadašnje svoje prijatelje.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА

I ka' majka nad svojijem sinom,
Tako i on da je mudro bdio
Nad domovinom.
Pa na mjesto plaće, — a ono ga
Tamo oni istjeraše;
Te on jadan za tudijem hlebom
Do z robnice tumaraše.....
A kada je umro — tada
Počeše ga slaviti,
I v'jence mu praviti!
Bezočnici! zar tako mislite
Vašu lagu s obraza oprati;
Dokle živi, bost a treba — posl'je
Otegnute papke mu mazati?
Daću vama, varalice!....
Do negova poč'ću groba
I pod pločom
Prišapnuću — uzdahnuću:
„Na neharnu svoju braću
„Ne tuži se Svevišñemu gore;
„Jer da živiš danas, vjeruj,
„Bilo bi ti do sto puta gore!....“
Al' od srğbe, sve mi tj'elo gori.
Trebalo, treba poletjeti
Baš na stožer!
Rekoše mi, da je tamo zima:
Valda ću se ohladiti!
Tu ću dirnut svojoj liri žice,
Pa ću pjevat u pustiñi;
Ka' Orčija slušaće me,
Lubopitno gledaće me:
Ptičurine i medvjedi
I stotinu drugih bj'esâ!
Bole, bole uv'jek oni,
Nego lueka ta ušesa!....
Pa ću tada? — na *Ararat!*
Kažu, da ne treba nego samo
Na tjeme mu uzjašiti:
Pa da možeš lako
Rukom nebo uhvatiti.
E pa dobro!
Sve ću zv'jezde skinut,
Splest ću v'jenac — pa ću glavu
Nim oviti,
Nakititi.....

Ali jaoh, jaoh meni
Nesretnome! Zaboravih;
(Ne sjećam se, ko mi reče,)
Lučka pakost već do tada
Moja krila sagorjeće...
Te na mjesto uz planinu
Da mi noga leti;
Moraću se jadan
Peti — peti....
Jeli tako? — oh! čekajte:
Vi dušmani
Moji kobni;
Uv'jek podli,
Uv'jek zlobni;
Sved star'jemu
Udvorice;
Sved za torbu
Mazalice:
Zvaću vilu, da mi trubu dadne,
Zatrubieću:
I iz pakla sve vragove crne
Oko sebe sakupiću,
I reć ću im:
„O, Plutovi sinei vrli!
„Brže jamu izdubite,
„Strahovitu — punu smrada!
„A za plaću ne mislite! —“
Pa ću jednom rep iskupsti,
I repinom tom
Ha! sve ću vas pohvatati,
I u jamu pobacati;
Tu ka' pašćad da lipšete,
I u smradu da gnijete!.....
A ja tada?
Peti ću se — na *Ararat!*.....

Dubrovački Vlastelin
u službi francuskog kralja
Frana I.
(1535)

Zanimljiva bi se studija mogla napisati o dubrovačkim diplomatima u službi stranih dvorova. Koliko je gragjanâ ovoga mikrokozmičnoga grada bilo saradnikâ u diplomatskijem radnjama svjetskih silâ! Od onoga Marka Lukarića (Luccari) koji je kao poslanik srpskoga kralja Milutina potpisao 27. marta 1308. ugovor sa Karlom Valois o uspostavljenju latinskoga carstva u Carigradu i o zajedničkoj radnji proti Caru Androniku, do Miha Božovića, pruskog otpravnika poslova u Carigradu u prvom deceniju sad minuloga vijeka, čije su depeše znatno poslužile Zinkeisenu¹⁾ da ispriča dogadjaje u Carigradu za Napoleonovog vremena, Dubrovnik je sjem sinova koji su živote davali za njegovu skupocjenu nezavisnost, dao gotovo u svakome vijeku Jevropi diplomatâ i državnikâ dostojnijih da se otmu zaboravu. Lukarić u XIV., Serafin Gučetić (Gozze), o kome će bit u ovom članku govora, u XVI., pa Sebastijan Menčetić (Menze), koji je blagovremeno obraćao pažnju mletačke republike na turske osnove protiv Ćipra, pa Jakov Bunić (Bona) agenat medicejskoga pape Lava X. i posrednik izmegju Turske i Venecije, pak u XVII. vijeku Stijepo Gradić (Gradi) savjetnik papâ Klementa X. i Inokentija XI. Najzad Rugjer Bošković poslanik Lukeške Republike kod Austrijskog Ćesar-skog Doma. Pomenusmo ove svijetle pojave kako nam ih sada pod perom uspomena kazuje. Appendini spominje ovijeh Dubrovčana više. A da se pretraže jevropski arhivi, iskrslu bi bez sumnje još mnogi naši sugragjani da svjedoče neprekidnu državničku tradiciju ovoga grada. Iskrslu bi kao kontrast i prijekor današnjemu Dubrovniku koji se danas raspada u opštoj

1) U svojoj *Geschichte des Osmanischen Reiches*. Božovićeve su depeše iscrpene u VII. knjizi izdanja god. 1863.

apatiji i u postojanom propadanju osebina dubrovačkoga genija i njegovog interesovanja za svaki čovječanski pokret, ali koji je u prošastijem vjekovima imao dijela u jevropskoj politici, nesrazmjerna sa njegovijem teritorijalnijem opsegom.

Izlišno bi bilo i prelazilo i granice i cijelj ovoga članka da se zadržimo na objašnjavanju postojane i u istoriji utvrđene pojave intenzivnijega razvitka opažalačkoga duha i psihologije — a što je drugo diplomacija nego psihologija primijenjena na javne poslove? — u malijem državama. Nazad nekoliko decenija, dok se nijesu još bile stvorile sve ove ogromne kolektivnosti te ubijaju čovječju individualnost, to se dobro razumijevalo u Jevropi. Ne ćemo da pogjemo dalje i da spomenemo što je baš o samome Dubrovniku, kao opservacionoj tački društvene evolucije, rekao jedan od najboljih istoričara i najdubljih mislilaca Revolucije, Švicar Ivan von Müller. SaintMare Girardin, koji nam je i po modernom shvatanju stvari i po strastima mnogo bliži, izjavio se na onaj sebi običan oštroumni i kavaljerski način pristaša malijeh država. „Istorija je riješila“ kliče duhoviti publicista, „da je više dostojanstva bilo u Atinjaninu, članu male republike, nego li u Persijancu jednome od nebrojenijeh podanika Velikoga Kralja. Dostojanstvo se narodâ mjeri a ne broji.“¹⁾ I opet se povraćaše na Atinu koju bi sada engleski ili germanski imperialista prezirom pominjao, onako od prilike kako je u našijeh praznijeh teoretičara državnijeh prava prešlo u običaj govoriti s omalovaženjem o tisućgodišnjoj povjesti maloga Dubrovnika. „Milo mi je“ pisaše Girardin „govoriti o Atini; bila je mala republika od deset hiljadâ građanâ, nešto nalik na Meaux, Coulommiers, Corbeil ili Melun. Njena je istorija postala istorija civilizovanoga svijeta. Počnite maleni i bićete veliki, počnite veliki i bićete maleni; to je jedan od osnovnijeh zakona filozofije povjesti.“ — „I da mi je birati“ produžavaše taj enfant terrible drugoga carstva, nišaneći bez sumnje na veliku Napoleonovu Imperiju, koja bješe zadušila svaku slobodnu kretnju duše, „i da mi je birati, između građanskog prava Republike San Marina o kojoj mi nije

1) Controverse sur la Question d' Orient u Revue des Deux-Mondes od 15. novembra 1860.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

poznato da je iskala da se pridruži ujedinjenoj Italiji, da imam, rekoh, izabrati između građanskog prava San Marina ili Universalne Jevropske Imperije, ja bih izabrao San Marino. Što dobivamo kao čest jedne ogromne cjeline? Zar se bojimo da *čeljade* nije još dosta maleno pred *državom*?" Molimo naše čitaoce da nam oprostite ovo udaljavanje od predmeta, prvo i prvo iz poštovanja prema onome rijetkome čovjeku, koji se tako originalno i simpatično izražavaše o malijem narodima, a drugo jer ne ćemo nikad moći dosta obraćati pažnju našega naroda na dragocjeno blago sadržano u našijem malijem istorijskijem organizmima, koje žalibog naši suvremenici nimalo ne poznaju¹⁾ i kao da ne će da upoznadu, jer je i njih otrovna struja imperijalizma, obožavanja sile, broja, bogastva općinila tako, da se radije na trbuh bacaju pred velike, nama tuđe i smrtonosne kolektivnosti, nego li da intenzivno goje uspomenu naše male kućice, u kojoj se, po Müllerovijem riječima, „ogledaše čovječanstvo“.

Ovo intenzivno razvijanje *čeljadeta* u malijem političkijem organizmima razvijaše u isto vrijeme i njegovanje svega onoga, što se odnosi na prostrano polje državnijeh znanosti — sciences politiques — koje su u društvenom redu stvari što i prirodne znanosti i znanosti opažalačke. Ovi su organizmi, više ili manje skromni, ali svi mahom veoma maleni²⁾ prema današnjim ogromnijem jevropskijem skupinama, iščezli sa lica zemlje na veliku žalost političkijeh mislilaca. Još nedavno jedan od najboljih poznavalaca povjesti francuske diplomacije, g. F. Masson, davaše izraza svome žalovanju pred iščezavanjem republikâ, oligarhijâ, starostališnjeh država, u kojima su se fran-

1) Upućujemo čitaoce na ove ozbiljne Stojanovićeve riječi: „A kad izumru malo po malo svikolici sinovi njihovi, a još više unuci koji će istoriju svoje domovine poznavati koliko onu od Japana...“ Cf. Najnoviju Povjest Dubrovnika, str. 246.

2) Dubrovačka Republika brojaše od prilike 50,000 duša (dakle pet puta više od Girardinove obožavane Atine), Republika Mletačka imagaše pri koncu XVIII. vijeka 2,103,346 (popis god. 1765.), a Firenea, ta nova Atina, u XV. vijeku 90,000 žitelja. Ogromna razlika između Dubrovnika i Mletaka smanjuje se ipak pred brojem žiteljstva Austrije, Italije ili Francuske, pa i pred samom gusto naseljenom Belgijom ili Švedskom. Spomenimo još da je Venecija kroz srednji vijek, kad je najmoćnija bila i kad se brojila kao sila prvoga reda u Jeyropi, imala mnogo manji broj žitelja.

uski diplomati mogli naučiti da motre, da se u poslima vježbaju, da se upoznaju sa velikom politikom promatrajući kako se pravi fina, malahna ali agilna politika, kako žive republikanske stranke ili saborske fackije, impersonalne vlade gdje je intenzivniji i čovječanskiji život nego li u velikijem centralizovanijem državama: Mleci, Ženeva, Varšava, Dubrovnik, Dancig i Frankfurt propali su, anektovani su, na veliku štetu diplomatske škole, govori g. Frédéric Masson.¹⁾

Ovakve nam i slične misli dozivlje znameniti lik dubrovčanina Serafina Gučetića (Gozze) kome je neki naš mladi ispitivalac prošlosti nastojao povratiti aktualnost i koji je imao važnog i jednako nepotpuno objašnjavanoga dijela u pregovorima francuskoga kralja Frana I. sa Sulejmanom Silnijem. Gospodin V. Jelavić pod prilično ambicioznijem natpisom: „Turska i Francuska u XVI. stoljeću. Poslanstvo dubrovčanina Serafina Gučetića“²⁾ riješio se da nam oerta diplomatsku radnju ovoga dubrovačkoga vlastelina. Ali hitamo da sažaljenjem konstatujemo da g. Jelavić nije umio opravdati gornju prostranu titulu. I nije ni mogao uspjeti, jer ne poznavajući — ili možebit poznavajući ali ignorišući — najnovije francuske podatke o našem dubrovčaninu, nije dovoljno vremena, sprema i truda uložio u savjesno, a, rado priznajemo, mučno istraživanje po francuskijem narodnijem arhivima o djelovanju Gučetićeve kao posrednika izmegju Frana i Sulejmana, za račun onoga prvoga, i o paralelnoj akciji našega vlastelina sa preznamenitijem La Forestovijem poslanstvom u Carigradu. Sve što nam g. Jelavić priča o Serafinu Gučetiću, poznato nam je bilo iz izvrsne radnje gospodina V. L. Bourrilly-a u LXXVI. svesei „Revue Historique“ od god. 1901. sa natpisom: „L' ambassade de LaForest et de Marillac à Constantinople (1535-1538).“ Ovaj članak, koji je, na ugled i pouku našijem piscima povjesti, izašao u vrlo skromnoj rubrici: „Mélanges et documents“ rečenog časopisa, ili je gospodinu Jelaviću bio nepoznat, a to treba žaliti i osuditi, kad se „o Turskoj i Francuskoj u XVI. stoljeću“ piše

1) Le Département des Affaires Étrangères pendant la Révolution, Paris, 1877, str. 470.

2) Separatni otisak iz „Glasnika Zemaljskog Muzeja u Bosni i Hercegovini“. Sarajevo, 1902. štampano ćirilicom.

u ... Parizu, ili mu je poznat bio, a u tom slučaju mučno nam je objasniti potpuno prećutanje ove kapitalne Bourrillyeve radnje kroz šesnaest velikijih stranica Jelavićevog pokušaja! Popunimo, dakle, ovu prazninu i ovaj zaborav, i upoznajmo čitaoce „Srgja“ sa vrlo interesantnijem dubrovačkim diplomatom kod prehrisćanskoga kralja Frana I. zakletog dušmanina Karla Petoga, tog opasnog i fantastičnog zaštitnika dubrovačke republike.

* * *

Po nekoj tužnoj ironiji istorije Serafinovo se ime prvom pominje u političko-povjesnome spisu posljednjega nesretnoga dubrovačkoga poklisara u Parizu. Antun Sorgo, od grane onih Sorgočevića koji se u Dubrovniku zvahu *Katlani* — jer je praotac ovoga Antuna, Jakov Sorgo, bio dobio od Španjolskoga kralja Karla II. herečku titulu¹⁾ — bi poslan od dubrovačkoga senata u Pariz da izdjejtvuje od Napoleona odštetu i zadovoljštinu za Lauristonovu okupaciju Dubrovnika god. 1806. Ob ovome umnome, francuski vaspitanome, duhovitome dubrovačkome diplomati pronosi se predaja da se slabo zauzimao za stvar svoje otadžbine, i kad je državni kurir Messi banuo u njegovu sobu porukom Presvijetle Republike da odgovori na naručbe i pisma Senata, da je Sorgo napola obučen uskliknuo neustrpljivo: „A što je još vrug nije odnio!“ pa zatijem djetieću naredio: „donesi mi velatu!“ ... Kakomudrago bilo, čuli smo od našega djeda, da je poslije pada Republike Antun duc de Sorgo mnogo trpio od propasti otadžbine i da je iz grižnje savjesti napisao za vladanja Luja Filipa poznatu brošuru s natpisom: „Origine et chute de l'ancienne Republique de Raguse“ kojom je nastojao obratiti pažnju Franceske na Dubrovnik, a osobito skloniti francusku vladu da isplati Dubrovniku ratnu

¹⁾ *Katlani* skraćeno i na dubrovačku skrojeno od *katalonjci* ili *katalanci*. Katalonja (Catalogna), sjevero-istočna provincija Španjolska sa glavnijem gradom Barcelonom, bješe od davnina poznata sa svoje neustrašive pješadije, koja zadade strah i trepet samome Vizantiskome Carstvu početkom XIV. vijeka, a poznije pod ujedinjenom Španijom izvojshti nebrojene pobjede na Italskijem i Francuskijem poljanama. Uz vojni duh njegovaše Katalonija i slobodnjački, gotovo revolucionarni i separatistički duh sve do dana današnjega. U Katalonjcima su, dakle, oličene njeke značajne crte španjskoga naroda, pak je za to i naš puk retoričkom figurom Sorgočevića zvao mjesto Španjoleima — Katlanima.

odštetu za zlosretne događaje god. 1806—1813. Sorgova brošura — koju Austrijska vlada, kako priča dum Ivan Stojanović, bješe strogo zabranila u Česarevini! — ne ostade bez dobrih posljedica, koje Dubrovčani ne umjedoše, dakako, upotrebiti u svoju korist. Poznati publicista i poslanik naroda u francuskom poslaničkom domu, a za vrijeme Directoira činovnik u ministarstvu inostranih djela, Eusèbe Salvaerte (177.—1839), podražen Sorgovom brošuricom, napisao djelo: „De la Civilisation: Venise et Raguse“ puno simpatije prema udavljenoj republici Sv. Vlaha. Sorgo mu zahvali otvorenijem pismom u broju 8. januara '836. pariškoga lista „Le Temps“. Dirljivijem riječima pomenu nevoljno stanje nekada bogatoga i sretnoga Dubrovnika, zasluge njegove za opštu civilizaciju i njegove ranije sveze sa Francuskom. I u tom pismu spominje Serafina Gučetića, koji je, govori Sorgo, bio zaslužio francusko građansko pravo „par des services importants rendus à François Ier à l'occasion de ses premières relations diplomatiques avec la Porte, ainsi que nous l'assurent Schoell et Gronovius“. Nijesu nam pri ruci istorijska djela na koja se Sorgo pozivlje. Da je megjutijem Schoell u svojoj universalnoj povjesti: Cours d'histoire des Etats européens depuis le bouleversement de l'empire romain jusqu'en 1789. izdanoj u Parizu god. 1830. pomenuo Serafina Gučetića, značajno je u toliko što se već tada, tek na osvitku velike francuske historiografske škole, priznavao rad našega vlastelina u politici Frana I. prema Osmanskome Carstvu.

Drugi je pomen našega vlastelina takogjer vrlo značajan. Samuele Romanin, prezaslužni istoričar mletački, ne razdružuje poslanika Laforesta od Dubrovčanina Don Serafina de Gozi — kako ga on zove — u pregovorima Frana I. sa Sulejmanom¹⁾. Tim je začudnije što se o Gučetićevom radu još tako malo zna, dok se o poslaniku Laforestu ima zahvaliti monumentalnome Charrièrovom djelu: Négociations de la France dans le Levant, djelima G. Marona, J. Zellera i evo sada Bourrilly-evome imamo ako i ne još potpunu, a to ipak dovoljno jasnu sliku. Mi smo megjutijem uvjereni da pariska Bibliothèque Nationale nije iz-

¹⁾ „Quelle pratique venivano con tutto ardore maneggiate dall' ambasciatore Laforet e dal raguseo D. Serafino de Gozi“. Romanin, Storia documentata di Venezia, 1857. VI, 23.

rekla posljednju svoju riječ o Serafinu Gučetiću. Bilo u fonds français, bilo u ogromnijem kartonima: „Turquie“, bilo u jednako neizdanim aktima Frana I. pa možebit i u mletačkom državnom arhivu i u Vatikanskom tajnom arhivu iskrsnuće, nadamo se, takove isprave, koje će nam prikazati posrednika francusko-turskog i La Forestovog saradnika u potpunoj svjetlosti i da ćemo moći ocijeniti rad dubrovačkoga vlastelina na opširnijoj osnovi. Ne pomenusmo dubrovački državni arhiv i to ima svoga razloga. Ma da i ne pomenemo materijalnu stranu uregjenja i uprave tog našeg slavnog i tako nesretnog arhiva, gdje je više manje ispitivaocima naše prošlosti na hiljadu načina otežan i gorčinom začinjjen rad, treba uzeti u razmatranje ogromne gubitke koje je dubrovački arhiv pretrpio od prvijeh požara i potresa do onog vremena, kad su silnici sa strane prosuli mu skupocjeno blago i zlomisleno dopuštali da gladni činovnici razaspu i rasprodadu spomenike slavne dubrovačke istorije.

Mi, dakle, nemamo u arhivu nego jedva polovicu spomenikâ rgjavu, na božiju katalogizovanijeh, pa ne možemo pouzdano ni ustanoviti koji su se spisi kojijeh epohâ izgubili, koji li su se sačuvali. Pa da se i svi spisi nalaze u arhivu kako su ih iznijeli požari i trešnje ovog mukotrpnog grada, ne možemo a priori uvjeriti naše čitaoce da je ostao kakav trag o djelatnosti Serafina Gučetića u službi francuske krune. Republika, ma da je i tajno podržavala i sokolila svoje podanike u radu u inostranstvu, koji je najzad direktno ili indirektno donosio koristi Dubrovniku, s polja se pričinjaše da ne zna za te radnje ništa, a osobito brižljivo skidaše sa sebe svaku odgovornost za uspjeh ili neuspjeh svoje djece u službi stranijeh vladalaca. To je bilo jedno od osnovnijeh načela Republikine politike. Tako ne ostajaše nikakva traga ovijem diplomatskijem „apartés“. Bješe li uspjeha, Republika se nevidimo i tajno koristovaše tijekom uspjehom, a razumije se pronosio bi se glas Dubrovnika u vijećima narodâ kroz samu slavu njegovog sina. Bi li se naprotiv izjalovila akcija njenog gragjanina u inostranstvu, niko nije mogao kriviti samu Republiku da se miješa u tugje poslove i niko ne smijaše da dira u neutralnost te protejske države, u njenu trgovinu, u njenu zastavu, u njen prestiž „p-

štenoga posrednika“. Doduše u instrukcijama od 17 septembra 1535. koje je kardinal Du Bellay, francuski poslanik kod Svete Stolice, dao izaslaniku Maretu kod Urbinskoga heregega da izdjevstvuje oslobogjenje zaslužjenoga Gučetića¹⁾ — kako i zašto poslije ćemo vidjeti — Kardinal i njegov drug Maconski biskup nareguju Moretu da za pisma koja je Gučetić nosio u Francusku kralju i koja je Urbinski hereceg protizakonito zaplijenio, reče hereegu „que messieurs ambassadeurs ont este advertiz de Raguse que ledict Ragustien en portoit au Roy“. Iz ovoga bi se mjesta moglo zaključiti, da je dubrovački senat bio izvješten o Gučetićevoj misiji, da je šta više bio u svezi s njime i da je kraljevijem poslanicima u Rimu saopštavao Serafinove kretnje u kraljevoj službi. Ali znajući da je onijeh godinâ na arhiepiskopskoj dubrovačkoj stolici sjedao Filip Trivulzio, Milanez, član vlasteoske porodice dušom i tijelom odane franceskom kralju, pa i sam kraljev pristaša i da je taj arhiepiskop Trivulzio, kako je poznato, stavio bio cijelu svoju moć i sav svoj položaj u službu Frana I. tako da i samu Republiku dovede za to u škripac,²⁾ mi nijesmo daleko od vjerovanja da je Trivulzio bio u vezi sa Gučetićem i da je on glavom saopštio bio kardinalu Du Bellay da Gučetić nosi Sultanova pisma kralju. Ma da je, dakle, naša Republika mogla biti i bila nadahnuta osobitom blagodarnošću prema Franu I. koji bješe potvrdio zasebnom diplomomom³⁾ povlastice dubrovačkom narodu u Franceskoj, sumnjamo da će se u knjigama „Consilii Rogatorum“ ili u

¹⁾ Gosp. Jelavić publikovao je iz Bibliothèque Nationale u dodatku svoje radnje originalne instrukcije Moretove, ali bez datuma. Datum smo ispisali iz Bourrilly-ovog članka.

²⁾ Trivulzio konfiskova (1537.) posredovanjem kneza Republike u Konavlima Petra Pučića spise mletačke vlade upravljene na poslanika u Carigradu i sprovede ih franceskom poslaniku u Carigradu Laforestu. Iz ovog se dogogjaja rodi konflikt izmegju Dubrovnika i Mletaka s jedne strane, izmegju Trivulcija i Dubrovačke vlade s druge, i izmegju Frana I. i Mletaka s treće. O ovom dogagjaju koji još nije potpuno objašnjen ima važnijih podataka u Laforestovom pismu saopštenome od g. Bourrilly-a. Mi ćemo se pozabaviti Trivulcijevom aferom u II. knjizi. našega djela: „Dubrovnik i Osmansko Carstvo“.

³⁾ Akt je kraljev potpisan u Plessy 13. Julija 1518. i nalazi se u dubr. drž. Arhivu. Mi ćemo ga publikovati u djelu na kome već koju godinu radimo: o Odnosajima Dubrovnika sa Francuskom.

znamenitoj zbirci „Lettere e Commissioni di Ponente“ i „di Levante“ naći elemenata za popunjavanje do sada poznatijeh dogagjaja Gučetićevoga poslanstva.

Da ne zloupotrebimo ustrpljenje naših čitalaca, evo da im ispričamo što se do sada zna o ovome znamenitome Dubrovčaninu. Naša namjera nije da nacrtamo na ovome mjestu postanje sud-bonosne alijanse franceskijeh kraljeva sa Osmanskijem Carevima. Ko hoće da o tom važnom prelomu u diplomatskoj istoriji Jevrope obazna u kratko glavne faze, neka pročita radnju go-spodina Jelavića koja je svakome pristupna jer je srpski napi-sana i priličnijem poznavanjem predmeta dajbudi u glavnijem ertama. Ko hoće da prodre u same franceske izvore, neka pro-čita Maronovo djelo: François Ier et Soliman le Grand, odnosno glave u Darestovoj ili Lavissovoj Istoriji Francuske, pa najzad duhovito djelo Jurien de la Gravièra „Les Corsaires Barbares-ques“. Mi ćemo samo za bolje razumijevanje ove bilješke i da odredimo tačno mjesto koje našem Gučetiću pripada u ovijem dogagjajima, napomenuti u zbijenijem ertama što treba da se zna.

Prva je polovica XVI. vijeka ispunjena borbom Frana I. franceskog kralja ¹⁾ sa Ćesarom Karlom Petijem ²⁾ koji svome francuskome takmaeu bješe oduzeo carski izborni vijenac. Svi vladaoci onoga vremena: od Pape do Ingleskoga kralja i od Sultana do Njemačkihijeh knezova, svi oko te borbe i u toj borbi žive, pregovaraju, vladaju i ratuju. Te su godine zlamenite u povjesti svijeta. Jer u spoljno-ličnoj utakmici prehrisćanskoga kralja sa silnijem poglavarom Svete Imperije neprimjetno se staložila, sredila, kanalizovala nova jevropska politika ravno-teže i pozitivizma. Može se slobodno reći da je na bojnome polju kod Pavije izdahlo ono malo što je još preostajalo sred-njevjekovnoga viteštva i da je započela igra interesâ u kojoj mi živimo i živjećemo vazda. A nema značajnijega simptoma tome novome realističnome pravcu, kome je pravi otac Frano I., kako baš njegovo druženje sa Turčinom protiv Karla, protiv svoga i svačijega moralnoga šefa, protiv ovjenčanoga rim-skoga ćesara, prestavnika hrisćanske monarkije u Jevropi. elegantni kralj, ljubitelj žena, fini zamamljivi franceski vitez, sva-

¹⁾ 1515-1547

²⁾ 1519-1556.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

kome poznat iz glasovitog Ticijanovog portreta, spravan bješe da se sa sotonom udruži samo da bi se svetio Karlu. Nije to prosta retorička fraza. Sotona, antikrst prorokâ i apokalipse življaše u ono vrijeme u Carigradu, po dubokom uvjerenju cijeloga hrišćanstva. Osvajač Carigrada na bujicama krvi pravovjernoga naroda, razoritelj velike vizantijske hrišćanske civilizacije, osvajač balkanskoga hrišćanstva, Ugarske i Grčke, Roda i Arhipelaških ostrvâ, koji je svoje vojske i svoje brodove bacao do pitome Italije i odnosio u ropstvo hiljade hrišćanâ na pogledu vječnoga Rima, Gospodar Alžira i Tunisa, Male Azije i Misira, moderni, sregjeni Atila, koga klinjahu zvona, pobožne litije, zavjeti i papske molitve, ta negacija hrišćanstva i civilizacije udružuje se formalnom alijansom, pred prestravljenom Jevropom, sa prehrišćanskijem kraljem — Rex Christianissimus — sa prvorogjenijem sinom Crkve, sa nasljednikom i potomkom Saint-Louisa, te najsjajnije zvijezde na horizontu hrišćanske istorije. Bijeli francuski krinovi miješaju se sa zakrvavljenijem polumjesecom. Treba se prenijeti u ono doba, poprimiti za jedan čas duh jednako neiskvarene Jevrope cinquecenta, ma da je Luter razbio jedinstvo Hrišćanstva — što Francezi simboličnije nazivlju: la Chrétienté — treba za jedan čas zaboraviti najnoviju istoriju „ravnoteže Otomanske imperije“, Turske privučene u kolo jevropskog koncerta, Turske koja hladnokrvno i prećutnijem odobrenjem hrišćanstva smije sjeći, ubijati, daviti, žive zakapati hekatombe hrišćanâ, da se promjeri cio ogromni skandal one Franove politike. Prije njega trgovačke talijanske Republike: Mleci, Gjenova, Piza, Firenca, pa naš Dubrovnik bijahu sklopili ugovore trgovine i prijateljstva sa Osmanlijskijem Carem. Ali to se nije brojilo. Znalo se da su te sveze čisto trgovačke prirode, da stvar hrišćanstva dajbudi u svojoj osnovi ne trpi od ovijeh dobrieh svezâ hrišćanskijeh trgovaca sa nekrstom.¹⁾ Pa ove re-

1) Treba učiniti donekle izuzetak za Mletke, jer ako je Republika sv. Marka s jedne strane drugovala s Turcima i uživala ogromne povlastice u Osmanskom Carstvu, pa toga radi u vrijeme pada Carigrada n. p. držala se strogo neutralnosti, opet je svakome poznato da je Venecija ustala u odsudnijem momentima na obranu hrišćanstva, da je strašne udarce nanijela nekrstu i da Turčin nije imao većega neprijatelja od nje. Od boja kod Lepanta do zauzeća Moreje i gubitka Kandije Mleci ispisaše slavnu, besmrtnu epopeju za stvar Hrišćanstva i Civilizacije.

publike nemagjahu ni one funkcije ni ono mjesto u hijerarhiji Jevropskog hrišćanstva kako miropomazani, rukopoloženi kraljevi, čuvari opštega reda i sigurnosti stare Jevrope. Ali kad se franceski kralj — firmamentum Christianitatis — riješio da pregovara sa Sulejmanom Silnijem na štetu i propast Velikoga Karla, Jevropa se cijela uprepasti. Frano morade se opravdavati, izvinjavati, objašnjavati svoj postupak, pisati njemačkim knezovima, svojim prijateljima i saveznicima, da su njegove namjere čiste, da traži mir s Turčinom samo za dobro Hrišćanstva. I samome se ćesaru izvinjavaše. A ćesar odgovaraše svome poslaniku Hannartu ovijem ozbiljnijem riječima: „Mi ne ćemo spriječavati ni osporavati njegove sporazume sa rečenijem Turčinom ili sa drugim nevjernicima, samo ako nijesu na štetu Hrišćanstva i našu.“¹⁾

Dok se tako Frano izvinjavaše i dok prikazivaše svoje zlomislene namjere protiv Karla, on bješe potpisao 11. Februara 1535. instrukcije novom i prvom svom pravom poslaniku²⁾ kod Sultana Ivanu La Forestu; mi sad vrlo dobro znamo — a g. Bourrilly još nam je to bolje objasnio — koje su prave La Forestove instrukcije bile. Prvo i prvo imaše se dogovoriti sa glasovitijem gusarom i turskijem admiralom Barbarossom, vasašnjem gospodarom Tuniza i Alžira, da priskoči u pomoć kralju u njegovijem osvajačkim planovima proti Gjenovi. Imao je zatijem Barbarossinom preporukom i kraljevijem pismom predstaviti se Sulejmanu u Carigradu i uvjeriti Sultana da udruži svoje sile sa Franom protiv Karla, da se odvrti od Ugarske — gdje bi ga dočekale združene vojske Njemačke, nego da se baci na Napuljsku kraljevinu i na Siciliju sa svom silom svoje ubojne flote i svoje strašne vojske.³⁾ Pregovori o trgovinskom

¹⁾ Nons ne voulons empescher ne contredire ses intelligences avec lediet Tureq ou aultres infidèles, moiennant qu'elles ne soient au prejudice de la chrestienté et nostre“, Bourrilly op cit. *Revue Historique* str. 303.

²⁾ Rekli smo prvom pravom poslaniku, jer i prije njega Frano bješe stupio u pregovore sa Sulejmanom preko dva izvanredna agenta. O misijama Antuna Rineona i Ivana Frangipana koje interesuju i dubrovačku istoriju nije ovo sada mjesto da progovorimo. La Forest je megjutijem prvi poslanik franceski redovno akreditovan kod Sultana i s njim počinju se redovne sveze Francuske sa Turskom.

³⁾ Prema naregjenju članka 6. ugovora zaključenog god. 1553. izmegju Sulejmana i Henrika II. Franovog nasljednika, La Forestov ugovor sadržavaše slijedeće klau-

ugovoru, koji je doista La Forest potpisao u februaru god. 1536, bijahu samo prost izgovor. Originalnost La Forestove misije sa- stojaše se u nastojanju „da se Turčin uvede u poslove Hrišćan- stva i da od sada uzima političkog udjela unapred po Forestovu planu prepravljenu i uregjenu“.¹)

Izlišno je sada slijediti sve peripetije La Forestovog po- slanstva i zajedničke tursko-francuske akcije. Ako se nije ispu- nilo sve što je francuski poslanik bio uglavio sa Sultanom, ako je ostala u prvijem godinama turska diversija na samom pro- laznom osvojenju, spaljivanju, uništavanju najjužnijega dijela Italije — ma da je već cijelo Hrišćanstvo strepilo i da je papa stao da utvrdi Rim pred Sulejmanovom vojskom — nije zasluga Franova, nego sila novijeh, nepredviđenijeh prilikâ, a osobito neobjašnjava Sulejmanova sujeta da se zarati sa Mlecima mješte da udari na Ćesara. Nego to ništa ne mijenja na držanju Pre- hrišćanskoga kralja o kome se šta više pronese glas da je svo- jom rukom napisao i potpisao formulu zakletve kojom utvrgji- vaše alijansu sa Sulejmanom. Iznosimo je kao zanimljivu psi- hološku ertu onoga vremena, ma da je neki istorici zabacuju kao sumnjivu.

„O ećavam i kunem se — tako bi bila glasila strašna za- kletva francuskoga kralja — Bogom velikijem i svevišnjim, milo- stivijem i blagijem, stvoriteljem neba i zemlje i sviju stvari koje su na njima, i svetijem ovijem Jevangjeljima, svetijem krštenjem, svetijem Jovanom Krstiteljem i hrišćanskom vjerom da ću sve što obznam prokazati previsokome Gospodaru Sultanu Sulej- manu čije carstvo ukrijepio Bog. Biću prijatelj njegovijeh prija- telja, neprijatelj dušmana njegovijeh. Biću oslobodilac turskijeh zarobljenika iz okova njihovijeh neprijatelja; ne će ništa s moje strane biti prevarljivo. Dako to propustim, biću odmetnik i prestupnik naredaba Svetog Jevangjelja i hrišćanske vjere; kazaću da je Jevangjelje lažno; poreći ću da Hristos žive i da je njegova mati djevica bila; nad krstionicom zaklaću prasea i

zole: gradovi, varoši i sela u Italiji koje bi Otomanska flota zauzela, predaće se u plijen Turcima; žitelji biće odvedeni u ropstvo, ali posjed rečenijeh gradova i va- roši, ubojni materijal i zajira koja se u njima nagje imaće pripadati franceskome kralju. De la Jonquière-Hist. de l' Empire Ottoman, Paris, 1881. str. 238.

¹) Bourrilly, 305.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

sveštenike ću proklinjati; činiću na otaru blud; i neka me sva proklestva svetijeh Otaca stignu. Tako me Bog s visine pogledao“.¹⁾

Albèri²⁾ i Bayle³⁾ poriču istinitost ove formule ma da joj pridavaju veliku važnost zbog istorijske šare koja je u njoj. Sadržina njena odgovara tako savršeno relaksaciji morala onoga vremena, a s druge strane tako je dobro poznato da su prije Frana I. Fiorentinci i Gjenovljani, pa i Mlečići i Dubrovčani i saopštavali Sultanima vijesti iz Hrišćanstva i služili Sultanima brodovima, tajinom, zajirom i mornarima, da nije ništa u toj formuli čudno i neostvarljivo bilo osobito za vladara koji je pristupao tako ogromnome savezu iz same mržnje proti Njemačkome Ćesaru, a koji je Sultanu dugovao blagodarnost još od svoga oslobogjenja iz Ćesarova sužanjstva.⁴⁾ Kakomudrago bilo, alijansa je sama najkrupniji dogagjaj i biće priličnija i istinitija u svojoj hladnoj prostoti riječ Connétabla de Montmorency franceskome vitezu i istoričaru Brantômu: „da Francuski kraljevi imagjahu dvije alijanse i dva prijateljstva, od kojih se za ništa na svijetu ne smijahu odvojiti i odvrćati: jedan je savez sa Švajcarima, drugi sa Turčinom⁵⁾).

¹⁾ „Per Deum magnum et altum, misericordem et benignum, formatorem coeli et terrae et omnium quae in eis sunt; et per sancta haec Evangelia, per sanctum baptisma, per sanctum Joannem Baptistam; et per fidem christianorum, promitto et juro quod omnia quae novero, aperta erunt altissimo Domino Sultano Solimano eujus regnum Deus fortificet. Ero amicus suorum unicus, et inimicus inimicorum. Ero redemptor captivorum Turcarum ex vinculis hostium ejus; nihil in mea parte fraudulentum erit. Quod si hoc neglexerim, ero apostata, et mandatorum sancti Evangelii, christianaque fidei prevaricator; dicam Evangelium falsum esse; negabo Christum vivere et matrem ejus virginem fuisse; super fontem baptismatis poreum interficiam, et altaris presbiteros maledicam; super Altare fornicabor cum luxuria; et sanctorum patrum maledictiones in me recipiam. Ita me Deus respiciat ex alto“.

²⁾ Vita di Caterina de' Medici, Saggio Storico, Firenze 1838. str. 253.

³⁾ Essai sur François I.er.

⁴⁾ Poznato je da je Sulejman bio založio cio svoj upliv za Franovo oslobogjenje nakon boja kod Pavije. Kralj zahvali (1526) Sultanu pismom u kome se nalazi i ovo mjesto: „Mi smo se vanredno obradovali videći preveliku plemenitost Vašega srea koje Vas prisiljava da se zauzmete za naš nesretni položaj, stavljajući mi na raspoloženje velike pare i sve Vaše vojske“. De la Jonquièrre, op. cit. str. 226.

⁵⁾ Brantôme — Les vies des grands capitaines français iz *Saint-Priestovog* djela: Mémoires sur l' Ambassade de France en Turquie, Paris, 1877, Avant-pro-

U ovom prelomu diplomatskih tradicija Hrišćanstva, koji je ujedno pristup novovremenoj politici, nalazimo našega dubrovčanina kao glavnoga saradnika upored i nezavisno od franceskog poslanika LaForesta. Ništa rječitije ne svjedoči za gipkost, spremu, duboko poznavanje istoka, diplomatsku vještinu Dubrovčanâ onoga vremena kako diplomatska karijera ovoga Gučetića, člana slavne porodice, istorijskoga plemena nerazdvojnoga od istorije našega grada, kome najstariji hroničari pripisuju neku vrstu Serrate del Maggior Consiglio, ustavni prevrat kojim je Dubrovnik postao republika optimatâ. Mi za sada znamo da je Serafin Gozze prvom došao na dvor franceskoga kralja u početku god. 1535. da kralju preda u ime silnoga Sulejmanovoga Velikoga Vezira Ibrahim Paše¹⁾ tri turska konja. Tom prilikom kralj mu dade za Ibrahim Pašu prve instrukcije koje nam nijesu dosada poznate. Znamo samo da mu je isplaćeno 500 škuda „pour ung voyage qu'il va presentement faire pour ledit S.r Roy devers ledit S.r Abrahin (Ibrahim-Paša) et pour son retour.“²⁾ Imaše poći sa kraljevom porukom u Carigrad i vratit se s odgovorom Velikoga Vezira. Ali već to putovanje bješe probudilo podozrijevanje u budnijeh prestavnika Karla Petoga u inostranstvu. Lope de Soria, poslanik Karlov u Mlecima, javi prolazak našega Dubrovčanina kroz Mletke i Karla izvijesti o misiji Gučetićevoj u koliko je mogao i znao. Po izvještaju Lope de Sorije, naš je vlastelin imao Sultana izvijestiti o Karlovom naoružavanju i opomenuti ga da bdije nad Carigradom i da ojača Barbarosinu flotu. Frano je šta više obećavao Sultanu da će mu luke svoje kraljevine staviti na raspoloženje u slučaju potrebe. Sad se našem vlastelinu dogodi velika nezgoda. Budna policija Karlova, agenti zar revnosnoga Sorije, uhvate Serafina kad na povratku sa svoje

pos. „Usprkos opoziciji javnoga mnijenja koje osugjivaše ma koji savez sa Muhamedancima“ govori G. de Saint-Priest „alijansa sa Turskom ustraja čila sve do Versaljskoga mira.“

¹⁾ S ovijem Velikijem Vezinom je Lal'orest pregovarao o trgovačkom i prijateljskom ugovoru god. 1536. Ibrahim-Paša koji se bio tako uzoholio, da sebi davaše titulu Serasker-Sultan, bi po Sulejmanovoj naredbi zadavljen 5. Marta 1536. Cfr. de la Jonquière, 239.

²⁾ Bourrilly, Op. cit. Revue Historique, 307. (5).

misije plovljaše Jadranskijem morem mjeseca Avgusta, i dogovorno sa Urbinskijem heregom Ćesareveci mu odniješe sve — pisma i darove koje nošaše kralju Franu I. i povedoše ga sužnja u grad Sinigalju. Ovo je jedan od tolíkijeh dramatskijeh epizoda prepiske Franove sa Sultanom. Moćna Ćesarska diplomacija nebrojenijem agentima, budnom policijom po svima dvorovima i zemljama Ćesaru podložene Italije, često saučešćem samijeh Mletaka, bješe razgranala tanku mrežu protiv Franovijeh misija. S njegove strane franceski kralj imagjaše i on svoje agente i svoje privrženike kako onog glasovitog našeg arhiepiskopa Trivulzija. Ali ne mogaše se nadmetati sa sredstvima kojima raspolagaše Karlo Peti. I tako svaki čas u ovoj istoriji vidimo uzapćene ulake, sekvestrovana pisma, ubijene ili zasušnjene agente i poslanike. Svakoј Karlovoj zasjedi ili podmuklom udaru odgovara Franov udar i zasjeda. Jednom Mlečići sekvestruju sred Jadrana (1538) pisma franceskoga poslanika u Carigradu Arhiepiskopu Trivulziju i šilju ih Vijeću desetorice da ih pročita i da ih preda Ćesarovome poslaniku¹⁾. Trivulzio se sveti sekvestracijom mletačkijeh pisama na Baila u Carigradu za kraljev račun. Ali Ćesareveci ne uzmicahu ni od uzapćenja franceskijeh agenata kakav bješe Serafin Gozze, a bogme ni od ubijstva, kako svjedoči tragična smrt Franovog poslanika Rincona (1541.) i njegovog pratioea Ćezara Fregoza na utoku Pada i Tićina.²⁾ Gučetićevo uapšenje razjari Frana I. On naredi svojim poslanicima kod Pape, Ivanu du Bellay i episkopu Mâconskome, da izdjejstvuju Serafinovo oslobogjenje od Urbinskoga herega Frana Marija della Rovere. Gosp. Jelavić, podražavan bez sumnje Bourrillyevom bilješkom o našem Dubrovčaninu ispisao je iz Registra kardinala du Bellay-a pet ispravâ koje sam g. Bourrilly spominje oznakom dotične signature iz fonds français Pariške Narodne Biblioteke. Sve se te isprave odnose na uapšenje Serafina Gučetića i ovom prilikom ne možemo a da dvostruko ne požalimo što se g. Jelavić neblagodaran iskazao odličnome

¹⁾ Archivio del Consiglio dei Dieci. Capi Consiglio X. Provveditor General in Dalmazia B. 302. Drž. Arhiv mletački.

²⁾ Cfr. megju ostalijem opis ove gadne zasjede u Jurien de la Gravière — Les Corsaires Barbaresque et la Marine de Soliman le Grand, Paris, 1887, str. 90-91.

franceskome istoričaru, a opet što nije dao sebi truda da drukčijim pravcem udari u istraživanju ovog za nas i za opću istoriju tako važnoga predmeta. Jer za nas bi najmanja ispravica iz Bibliothèque Nationale o Gučetićevoj *misiji* bila od nerazmjerno višeg značaja nego li relativno zanimljive instrukcije francuskoga izaslanika Moreta kod Urbinskoga heregega i odgovor ovoga potonjega na zahtjeve franceskoga kralja. G. Jelavić doduše pominje u jednoj bilješci¹⁾ „razne“ francuske izvore od kojih „neke“ pri kraju iznosi. Imamo li razumjeti da su ti razni franceski izvori pečatani, ili će nas g. Jelavić iznenaditi novijem, zanimljivijem otkrićima?

Della Rovere odgovori izaslaniku franceskijeh poklisarâ da „lesdiets prisonniers ont este enlevez et menez comme il semble audiet due vers *le royaulme de Naples* et aultre chose non a sceu“²⁾ pravdajući se neznanjem i kako on nije ništa uradio nego što je ustupio svoju Sinigaljsku tvrgjavu Ćesarevcima za neke, njemu nepoznate uapšenike. Naš Gučetić bi najzad oslobođen energičnijem posredovanjem franceskoga poslanika Dodieu de Vely kod Ćesarovog Dvora. Megjutim La Forest bješe februara 1536. potpisao znameniti trgovinski ugovor sa Sultanom, prve formalne kapitulacije, osnov svim poznijim kapitulacijama franceskoga naroda u Otomanskoj Imperiji. Kako smo vidjeli, ovaj trgovački ugovor bi preteča saveza za obranu i napadaj koji je toliku senzaciju učinio u skeptičnoj ali jednako hrišćanskoj Jevropi XVI. vijeka. Nekoliko mjeseca pošto je La Forest potpisao ugovor s Portom dogje u Carigrad Serafin Gučetić „s novijem i jačim upustvima i sa zamašnjim obećanjima“ te potpisa nov ugovor s Portom. Ovako nas uvjerava istoričar de Leva u svojoj *Storia documentata di Carlo V*³⁾

G. Jelavić kaže da nije o tome ništa mogao naći u franceskijem arhivima. Mi mu rado vjerujemo. S naše strane držimo da je malo pre naglena de Levova tvrdnja, kad je poznato da je La Forest ostao kod Sultana i poslije ugovora od 1536. da ga

¹⁾ Op. cit. str. 9.

²⁾ „da su rečeni sužnji“ — Gučetić i neki drugi — „uklonjeni i odvedeni, i kako se čini rečenome hereegu, put kraljevine Napuljske i da mu drugo o njima ništa nije poznato“. Jelavić, *Documenta*, passim.

³⁾ Jelavić, op. cit. str. 16.

je pratio na vojsku sve do Valone i da je u tom mjestu, na pogledu Jadranskoga mora, slirvan konačnijem neuspjehom glavne svoje misije da Sulejmana baci na Napulj, umro 9. Septembra 1537. i da ga je najzad kod Sultana naslijedio Marillae, sa jednakom srećom. Kako je Gučetić mogao sklopiti nov ugovor s Portom? I kad je imao vremena da to učini, a da nije ostalo traga tako zamašnome dogogjaju? Mi na prosto vjerujemo da je Gučetić kao prokušani diplomata imao važnog udjela u diplomatskoj akciji Frana I. kod Sultana savjetujući i Sultana i Marillaea i možda poznije Rincona (1538.) na osnovi naročiti-jeh upustava francuskoga kralja.

Nadamo se da ćemo jedan dan tako sretni biti da ugjemo u trag dokumentarnoj djelatelnosti dubrovačkoga vlastelina u onijem sudbonosnijem dogogjajima. Konstatujmo megjutijem pri zaključku ovoga članka, da Gučetićeva misija i Trivulejijeve intrige nijesu mogle povoljno djejtstvovati na odnose naše Republike sa Karlom Petijem, s kojim Dubrovnik proživje burne godine, dok na Alžirskijem pržinama nije skupo platio brodovima, novcem i životima svojih pomoraca časovite uspjehe njegovoga smjeloga vlastelina.

Dr. L. Vojnović.

Epigram

Otkada je gazda silan Jovo,
 Svog zlostavlja ostarjelog oca
 A rođenu mater štapom tuče! —
 I Ciganin, osiljeni čovo,
 Kad se carskog dočepao stoca,
 Svoga baba naj prije utuče;
 A proparav Nerun mater smače
 Da razgleda gdje se grdan začē.

S.

ОРТАЦИ

или Алибег и опанчар.

(Хакија Темин)

Није било давно, а овако сличнијех догађаја са Алибегом, осим што ћу их сад да испричам, дешава се и данас, па како га добро познајем, могу рећи, да ће их се дешавати и више, само ако га не удари капља. — Велим: ако га не удари капља, јер сам чуо од мудријех глава, да људи онаки као што је Алибег, претили а млитави, крупни а трули, големе главе — без мозга, згодни а антипатични, обично умиру од капље.

Има и сина Фаук-бега, који је божијим кудретом у свачему наслиједио оца: физиономијом, величином, силом, те најпослије и разумом; једном ријечју прави правцати отац, па да није још голобрад, многи би га сматрао за Алибега.

Како су ријетки људи као Алибег, то или због великог иметка што га има, или баш због његових изванредних својстава, ми Мостарци уз пркос његовој антипатичности радо га примамо у друштва, па и интелигенција, кад се ради о каквојем замршенијем питањима, позива Алибега и тражи од њега мнијење о овом или оном, па које он без икакова промишљења с покта цевабе даје: »Ја пристајем, — тако је, — добро сте рекли, — и мени се чини, — мунасиб је,« — и т. д., а то све а да никад не метне прст на чело и промисли се, што му је онет обичај био, кад би ко затражио од њега повца на зајам.

Кад се тиче новаца био је таки тврдица да ни сам себи не вјерује. Кандерисати Алибега ибрик кахве, то је било толико, колико другога ручак.

Уз Алибега, макар што је био шкртац, увијек је било пријатеља, а и он сам се је гледао спријатељити, али баш са свакијем.

Имао је једног опанчара у сусјеству с којим се је увијек дружио, али кроз читаву годину дана једва ако би му у дућану смарлаисао ибрик кахве.

Како се све мијења, свакога треба у животу да некакав таксират снађе, тако и нашег Алибега. — Опazio сам то на њему има дуго времена, па га баш једанпут запитах:

— »Ама Бога ти, Алибег, шта је теби?«

— »Онај несрећни опанчар рече и мимо ме прође.

Зачудио сам се како он опанчару да рекне: »несрећни« па сам одмах из знативжељности отишао опанчару, те га почнем питати кад им је пукла тиква, и како се све то догодило.

С опанчаром се додуше добро познајем, па ми је све повјерио и испричао. Он некако чудно и приповиједа, па не знам хоћу ли моћи све онако као он исказати, ну како било, зарекао сам се и приповиједаћу: ваљало не ваљало, куд пукло да пукло.

То је био један ортаклук, а десио се од прилике овако:

I. Почетак ортаковања.

Опанчар је сједио у дућану крпећи опанке, а с њиме још некакав човјек у европском одијелу са шеширом на глави, и нешто су шапутали. У том дође Алибег, те »Сабах-хаир-ол-сун« униђе у дућан. Опанчар скочи испред њега на ноге, гамјести му мјесто, простре пода њ торбу и поручи пбрик кахве.

Алибег, пошто почешља браду, отвори разговор:

— »Ама брате си ми драги, који ти је то господин?«

— »Ово ми је« рече опанчар »један гост из Сарајева, и плаћа ми 40 фор. мјесечно, само да идем с њим и да му правим опанке. Вели да се оваки опанци у Швапској бегенишу, па хоће да их шаље.«

— »Па Бог ти дао, што не идеш,« рече Алибег. — »Зар ти мореш толико овдје израдити?«

— »Е мој Алибег! ја да немогу израдити више и да шваба не види чара са мнош, зар би он мене икако звао. Него ја немам сермије, па се свијету чини да и не радим. Ама скупио сам 25 фор. а још ћу их зајмити у кога 25, па ћу набавити сермију, а оном ко ми зајми, даваћу му од чара половицу. Па кад закурлам, онда ми дођи, па ћеш видјети, што се ради, што ли се тече. — Само још не знам, од кога бих зајмио.«

— »А Бог ти дао, би ли ти и мени дао полу чара, кад бих ти ја зајмио.«

— »Ето ти га на! Ти па ти. — Ја ти кажем свакоме а камо ли не би теби; него ако ћеш ми зајмити, да не тражим од другога.«

— »Е па кад је тако, онда дођи до вечер око јације, па ћу ти ја изнијети пред врата,« — рече алибег.

— »Фала ти, брате«, — рече опанчар, »мени је свеједно, ја ти, ја други; ама што јес', јес', волим да ти фајду видни, него други.«

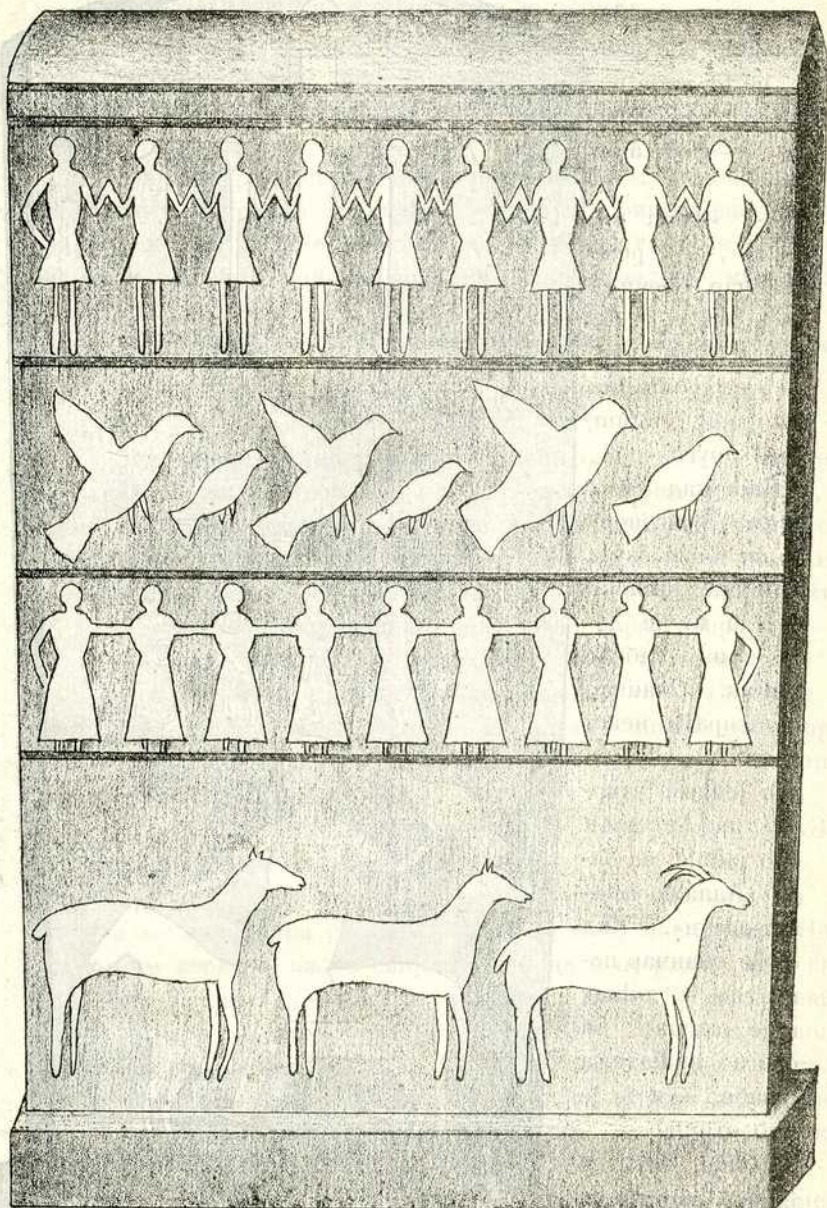
Баш кад су у овом разговору били, зовне слуга Алибега, јавивши му, да му је дошао из Габеле момак. Опанчар га истрати неколико корака, и још једном утврди, да ће доћи око јације, па онда »Аллаха аманет-олсун«. Кад се је опанчар повратио у дућан, није нашао ни свога пријатеља швабе, — и он је био отишао.

Прије, него је јација закујисала, опанчар се умније, истресе пустију на којој

Српски стећак на Бротњицама у Конавлима.
(Средња страна, в. „Срп“ бр. 2 и 7.)

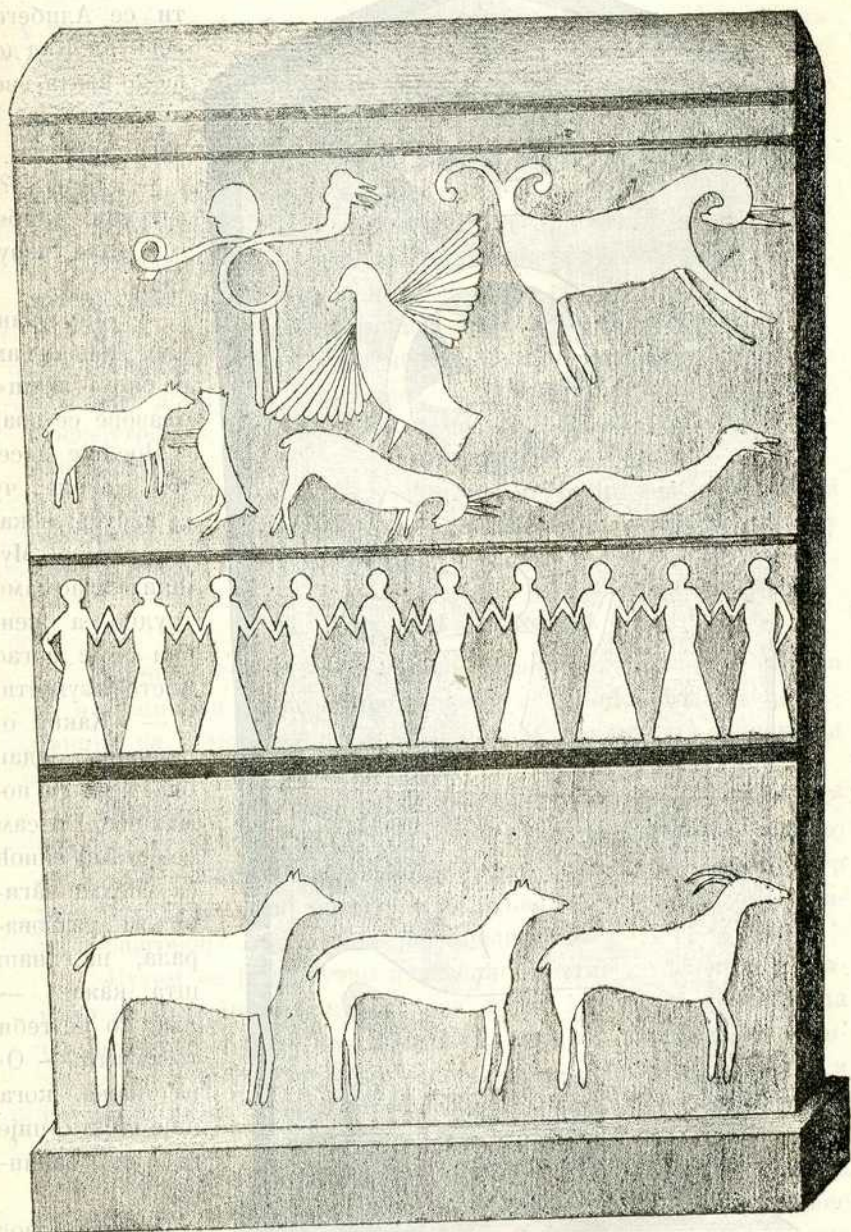
Српски стећак на Бротџицама у Конавлима.
(Побочна десна страна, в. „Срп“ бр. 2 и 7.)

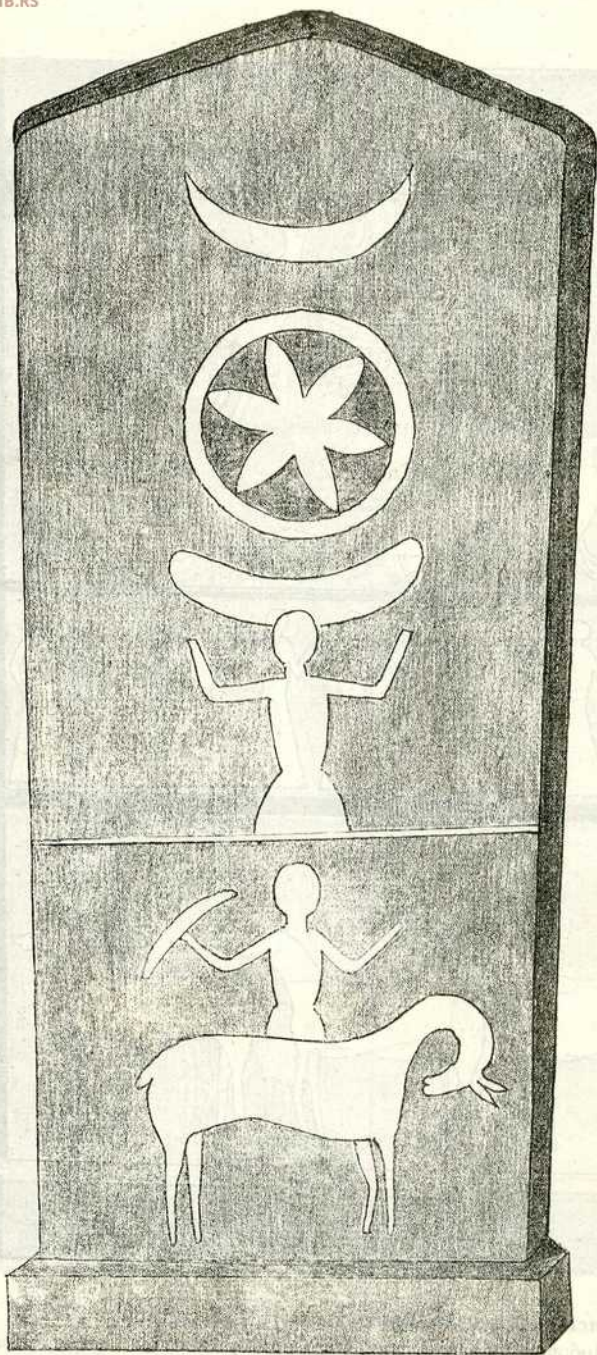
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Српски стебак на Бротвицама, у Конавлима.
(Побочна лијева страна, в. „Срп“ бр. 2 и 7.)

Српски стебак на Бротвицама у Конавлима.
(Српски стебак, в. „Срп“ бр. 2 и 7.)

је сједио, и упути се Алибеговој кући. Кад дође до врата, звекне халком и зове Алибега.

— »Ко је то?« затруби Алибегов глас изнутра.»

— »Ја, опанчар. Дошао сам по оно — знаш«, одазове се овај.

Послије десетак декика, чу се изнутра некакав жамор. Мушки је глас само трудно, а женски се је могао чисто разумјети:

— »Какву опанчару јадан био! Јеси ли помахнитô. Ето сам се богами синоћ са Мехмишагиницом разговарала, па знаш шта каже? — Ама ко ће теби то казати. — Она каже, кога није видио, није га ни заканадио.»

Послије овог разговора онет се све утиша, те

Српски стебак на Бротњацима у Коњавима.
(Стражња страна, в. „Срп“ бр. 2 и 7.)

у том изађе и Алибег, и послије »ахшам-хаир олсун«, покучи опанчару једну десетачу.

Кад опанчар виде да нема више него само 10 фор. зачуди се, па ће:

— »Ако мислиш, драги Алибег, да ме само као дијете замамиш, фала ти. — Ево ти десетаче натраг.«

То рекавши, баца десетицу пред Алибега.

Алибег видјевши да опанчар не ће без потпунијех 25 фор. потеже још три петице и покучи му их са десетицом заједно.

Тад опанчар прими новце, зафали Алибегу и оде.

Сутрадан одмах купи чејрек мяса и пошаље Алибегу као половицу добити и ако није ни паре сермије ушло у дућан. Прексјутра му такођер пошаље полу оке кахве, те тако свакијем даном по штогод, док не потроши 5 фор.

Кад увидје да ће му се мало по мало све испусти из руку, што је примио, онда опет поново јави Алибегу, да му дође у дућан, на неки »важан разговор.«

II. Трговина с духаном.

Било је око 10 сахата у јутру. Сунце августско припекло, да се и сушићави зноје. У ово вријеме се Алибег подиже са ћенарића, на коме је сједио покрај цериза у авлији, те заповиједи слушкињи, да му донесе цубе.

Кад му слушкиња цубе предаде, прегрну га и упути се опанчареву дућану, непрестано гунцајући и хесабећи, колико ли ће му опанчар дати новаца у име половине добити, јер није друкчије могао ни мислити, какав би иначе и био »важни разговор« изим да се раздијеле.

Путем се је и љутио и веселио. Љутио се је, што је мислио да је опанчар закурлао, па да га с тога и позивље да се раздијеле, а веселио се је опет, што ће, по његовом мишљењу, кроз кратко вријеме имати добре добити, а такођер и главницу назад примити. — Овако размишљајући, дође до дућана. У дућану је био сâм опанчар и кад је овај видио Алибега, да му се приближује, узме у руке некакав папир и оловку, почне којешта по њему шарати, што је преставио Алибегу као рачун, и ако није знао ни слова приметити, али је добро знао и то, да Алибег зна управо као и он.

— »Селамун алејкум!« огласи се Алибег пењући се на ћефенак.

— »Алејкумус-селам ве рахметилах«, одврати опанчар. »Бујрум! Ево ја таман рачунам, јер сам знао да ћеш доћи. Баш сам сад свршио. — Знаш шта је? видио си ономадне оног швабу, што је овдје сједио. Ево ми пише, да му направим 50 чифта опанака, и да му их одмах пошаљем. — И знаш шта још? ама се добро чувај, ово што ћу ти казати, нека остане у теби, кô у тикветини. Пише ми бива швабо, да му купим 10 ока духана, па ће ми га платити по 3 фор. — Ја сам сад баш рачунао, те и око опанака и око духана имао бих свега харча 85 фор., јер ме не би стајали опанци више од по 15 гроша а духан по 1 фор., то би онда ми добили 145 фор., па брајко си ми драги, кô једни по једни. — Ама шта ја ово све казивам. — Него знаш шта још? Ја имам осим ово сермије, — 65 фор. што смо добили, а ти ми још дај 20 фор. па ћу отићи у Хамзиће, купићу духан и робу, па онда доћи, да израдим с колајлуком нафаку. — Сад ми брате кажи, хоћеш ли ми ти дати, али ћу ја у другога зајмити.«

— »Ех, ех! Ти добар чојче, ја бих ти дао, кад би требало и три пут толико. Ево баш немам уза се него двије десетнице, на ти их, па богме добро гледај.«

— »Џанум«, рече опанчар »ја ћу гледати, али се и ти добро чувај; немој ником ништа казивати, јер би ме могле финанце уфатити.«

— »Зато се не бој,« додаде Алибег »ја не ћу никоме, шутићу вала кô заливен.«

Кад су у овом разговору били, пуче топ, мостарски гласник поднева, и Алибег оде кући на ручак.

Око један сахат по подне, опанчар у истину оде у Хамзиће са пријатељем Арифом. У Хамзићима Бог би га знао шта је радио; јер кад се повратио, није донио ни смлака на себи, а путем је изгубио и један бијели тозлук.

Од како је отишао, па док се је повратио, прошло је свега око 15 дана. Алибег је кроз цијело вријеме кô на жерави био, бринући се о опанчару, да га не поједе.

Једва је чекао, кад ће доћи. С тога, док је чуо, да је дошао опанчар, одмах му отрча у дућан.

Ступивши на ђефенак, није имао кад ни хошгелдије му дати, него с те стопе запитао га је шта је радио.

— »Та несретан си и у путу срести« прва је опанчарева ријеч била. »Који те ђаво тегли за језик, па да казиваш, да сам ја отишао куповати духан, па да с твога махнитлука и паре похарчим, и намус изгубим и у хапс одем.«

— »Нијесам валахи, нијесам билахи« клео се је Алибег, али опанчар не да ни опрепалити, него заинтачио: »јеси па јеси.«

— »Ама, брате, немој се срдити, него ти мени кажи, како си то оградисо и како је било«, рече Алибег.

— »Ех, како је било. Било, па било. — Ето ја понио у ђесама духан и робу, па натоварио на коња и рахат-рахатуна до Башновоца; кад сам дошао у Башновац, филанције за врат, па на хоп са мнош у татракан. Питају ме оклен ми духан и јесам ли с ким у ортаклуку, па им нијесам хтио казати. Осудили су ме 10 дана хапса и узели ми духан, а све што си ти казиво, палету један.«

— »Нијесам валахи, нијесам билахи« поче Алибег опет у јемине. »Него брате немој за ме казивати, ево ти 50 гроша, па нек смо се правнали. — Ђавлу и шваба и чар и духан и свеколико.

»Добро брате« рече опанчар, »ја не ћу казивати, али други пут и ти буди наметнији. Знаш, нијеси хоте него нехоте.«

Алибег изброји 50 гроша, даде их опанчару и халалише се.

III. Назарија кожа

Зима је. Сушњежница је сипала као кроза сито у очи. Прозори су се тресли, а грање шкрипало од вјетра. Звиждук се је непрестано један за другијем чуо кроз ваздух, а хука у Хуму је тутњила као далека грмљавина. — Права мостарска бура.

У мјесецу декембру око ињиндије уз пркос вјетра, леда и снџега, муслимани су са загрнутијем рукавима и рукама у џеновима, на џеризу крај џамије Табачице, чекали један другог на сурџу, да авдес узму. Било их је и старијех и младијех.

Међу осталијем је био и наш јунак Алибег. Он се је баш тро чеврмом по лицу и рукама и шапутао »Инна — ензелнаху«, кад на једанпут прими иза леђа од некога „Мерхаба“

»Охо! мерхаба, опанчару«, одврати Алибег. „Зар болан и ти у Цамију. Е валахи ће се промијенити хава. — Ну баш ми је драго, кад сам те видио, те кад клањамо, мало ћемо ме-хабетит.«

»Та има још 20 декика док заокујише«, рече опанчар, „кажи ти мени одмах шта је.“

— »Ама знаш«, поче шапутати Алибег, »немој ником казивати, што ћу ти рећи сада: ја сам заклао дома девет брава, а нијесам платио крварину, па би рад продати коже, а не смијем се ником јавити, бојим се, да ме не пријаве. — Би ли их ти, Бога ти, купио за опуте? даћу ти их, брате, по једанаест гроша, а вала су добре.«

— »Кад је тако, моје су«, помисли опанчар, а додаде на глас: »Ја ћу их, брате, купити, јер сам баш мислио гдјегод наћи кожа; нестало ми је опуте. Ето доћи ћу по ахшаму, па ми их изнеси пред врата.«

— »Добро, онда не ћу тражити другог« рече Алибег.

У том заокујише ифиндија, и они оду у цамију.

Око један сахат по ахшаму, дође опанчар у Алибега на врата и звекне халком.

Алибег, пошто га је очекивао, одмах дотрча и отвори му врата.

„Ходи унутра!“ Позва Алибег опанчара, те га проведе нај прије преко авлије, преко хајата, преко мутвака, док га заведе у килер. У килеру отвори једну велику бачву, извуче из ње неколико сламе, двије велике черге, један мутаб и показа на дну исте сложенијех девет кожа.

Опанчар узме ћесу, збије коже у њу и рече Алибегу, да сјутра дође по паре.

Пошто је послвије сивијега почела киша падати, узајми и штитницу те оде кући. Алибег га испрати на врата и рече да се чува од полиције.

Сутрадан рано опанчар оде у дућан те каже шегрту Халану да ако би га тражио Алибег, нека му каже, да су га провела два стражара и мухтар на полицију.

Пошто је издао ту наредбу шегрту, поврати се кући, да брије и разаниће коже.

Баш, кад је опанчар замакнуо за кошак друге улице, стиже и Алибег пред дућан.

»Камо ти мајстор, Хасане?« с поља упита шегрта.

»Одведоше га, ево баш сад, два стражара и мухтар на полицију«, рече Хасан.

Да је ко Алибега чускијом преко леђа пресмлатио, не би блијеђи постао. Није ни једне могао прословити, него се одмах поврати кући, и кад дође закључа врата.

У ово исто вријеме, опанчар је бријао и разанићао коже.

Док их је ухасулио по своме табијату за опуту, дође вријеме »икиндије«.

Он се лијено умије и упути управо Алибеговој кући.

»О Алибег!« викне, колико га грло заноси, са врата.

Малко попостаје, а нико му се не одазове. Он понови још једанпут и оштрије него прије, а у том се очује изнутра некакав жамор и наједанпут се огласи преко прета женски аваз: »Што ће ти? Ко си? није дома. — Хаста је« и све то као преко зуба и непрекидано, као да од неког другог ријечи прима.

»Реци му, нек изађе одмах и нек више не млати са мнош«, опет ће опанчар још оштрије.

»Причекај, казаћу му, — ама не знам, је ли дома«, опет ће женски глас и умукну.

Послије кратког времена чуше се Алибегови кораци. Кад приступи к вратима, провири кроз кључаницу, те пошто видје да је сам опанчар, отвори врата.

»Шта је по Богу брата! Јесу ли те мултавали?« упита уплашено Алибег.

»Нијесу ме још мултали, али су ме рекли опет звати и узети ми сто гроша ћерима и 10 дана хавса, ако не кажем, у кога сам их купио.«

»Немој Бог ти дао казивати« рече Алибег, »а ево ти успи у врећу шенице, колико год мореш понијети дједи. Ја ћу опет гдјегод ваљати теби, а немој ни ти мене ложити на ватру.«

Опанчар је од свега тога чуо само врећу шенице, те у забуну обећа да ће шутити кó заливен. — Одмах послије затражи врећу и заиште шеницу.

Алибег је једва чекао тако обећање, те му одмах насне преко 40 ока пшенице, које опанчар лати као перце на плећа. „Свашто је у половицу лакше, кад се носи кући, него ли од куће“, рече и притвори врата за собом.

IV. Такрир.*)

Било је у другој половици мјесеца марта. Трава је бујно ницала, љубица процвала, а по пољу пробујао нов живот. Све је било пуно весеља прољетних гласова: усклика, звиждања и веселијих зујаћа комараца. По мазајицама, као и по Циму, Виховићима и Орлачкијем Парама притисли тежаци по виноградима, одакле их прољетни лахор час увије, час извије из ситне прашине, коју су дизали мотикама. Пред сваком рпом се је видио по ага или газда под штитницом, који су давали радницима разне упуте у копању, засипању, а неки љенији, те закаснили тако, да истом обрезују.

Око два сахата по подне ишла су двојица људи уском стазом кроз Церничко поље правцем Орлачкијем парама.

„Је ли још далеко одавле?“ упита старији, који се је већ почео знојити под тешком лисичјом чурдијом на леђима и ахмедијам ахбанијам на глави.

„Још око по сахата“, рече млађи, под смлахом утегнутијем каницом и бијелијем тозлудима на ногама, који је уједно и предводио старијег. Оба су ишла шутећи, устопце, и само ако би који упитао: чија је ова или она њива, башња или виноград. Млађи би се често пута осмјехнуо преко усница и као да сам себи задаје питања, више пута на глас мислећи мрднуо: тувана — стотина — добро и т. д., а по неки пут би му се лице тако рекућ најунило, као да му снијег из очију сипа. У старијег је било с почетка весело, очи живахне, али што год даље иђаше постајаше му сумрачније.

„Ено ону велику рпу дубрета што видиш, моја је.“ Рече млађи и окрену се своме другу, упријевши му очи у лице тако, као да је хтио видјети, како ће дјеловати његове рјечи на њега.

*) Купопродајни уговор на некретнине.

„А Бог ди дао, је ли све оно твој виноград, што је испод рие, па до оне лужинетине?“

„Погодио си, јест све. Она пола, што је боља лоза на њој, моја је сваколика; а она друга што је слабија, моја је земља, али је туђ трс.“

Баш кад су у овом разговору били, ступе на поменути виноград. Старији, у ком сте можда познали Алибега, ходио је крајем и мјерио корацима виноград, а млађи, разумије се, опанчар сио је под рпу дубрета и мислио: како ли ће се све ово свршити. Прије два-три дана рекао је Алибегу да му је дужан 35 фор., те да му се жели одужити, али да нема чим, него да има виноград у Орлачким Парама и да ће му га продати, ако се погоде, па да му од куповине одбије дуг. У први мах се причинља, да је то све дошло од кајања, али ћемо зорније погледати, да видимо шта се под том образином кајања крије. Опанчару је нестала пара, има нешто имања, па га треба урадити; новаца без камата не може наћи и ево његове основе: Овај виноград, на који је довео Алибега, у истину је његов, али само лошија половина са туђом лозом. Што се тиче боље половине, то је рахметни Мухамедагине дјеце, док је — и било згрнуто на ледини сасвим трећега винограда — туђе. Овај исти (свој) виноград је нудио једном трговцу за 20 фор., трговац му давао 15 фор. и нијесу се погодили.

Чули смо како је почео, а сад да видимо, како ће свршити.

Алибег је премјерио корацима цијели виноград (обје половине), просумао дубре, те кад је сву своју куповничку дужност учинио, дође до опанчара, сједе и запали цигар.

»Е па шта велиш, пријатељу«, упита Алибег „колико ћеш ми тражити за њ, па да одмах прекинемо.“

„Сто и четрдесет форината, ни паре мање.“

„Да ја теби дам равну стотину, па ћемо одмах сјутра на такрир; 65 фор. готовијех а 35 фор. од дуга.“

„Ја ти кажем, за сада ни паре мање, а ти ето дођи и сјутра у дућан, па ми кажи, како си се смислио.“

Па добро. Ја ти сада не могу дати више, а како ће сјутра бити: Аллах билур.“

„Онда хајдемо, па ето сјутрашњег дана, а ако било хачрли, и погодили се“, рече опанчар, а у себи помисли: „мој си“!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Устали су и отишли.

Сутрадан зовне опанчар кахведију Арслана и почне му шапутати на ухо, што је Арслан увијек потврђивао: добро, хоћу, па таман и т. д. као да на телефон слуша, па се, који говори, не чује, а он одговара и чује.

Исти дан око подне дође Алибег у дућан.

Кад му је опанчар намјестио мјесто, наручи ибрик кахве.

Кохведија Арслан донесавши кахву, извади иза силака 20 фор. и покучивши их опанчару рече: „Ето то Хаџи Фисуф ага шаље капару, ако ћеш дати за 120 фор., а ако не ћеш, он не да више.“

„Ево Бога ми, Арслане, таман сад годим са Алибегом, па не знам шта ће он рећи“, рече опанчар и окрете се прам Алибега, који је изгледао намрштен као жедан во, јер је осјетио да има конкурента.

„Ја ћу ти дати 90 фор. и халалити дуг“, одсјече Алибег и подиже се на ноге.

„И ја дадох“ кликну опанчар; „волим вјеруј ми, опет теби да је и ниже 100 гроша, него другом; а знам, да ћеш ми и одселе бити добар пријатељ.“

Тад Арслан у име мубарека донесе велики ибрик, за који добије од Алибега 5 гроша, а од опанчара одма сутрадан 5 фор. Опанчар прими 10 фор капаре и послје подне уговорише такрир, јер је била сриједа.

Такрир је у истину био послје подне, опанчар је примио остатак од 80 фор., али је и Алибег кроз неколико дана дознао, који је његов „прави виноград“ — ну било је касно.

У *Мостару*, Маја 1902.

Епиграм.

Зашто Златка у злату се бани,
И не мисли што је била лави? —
— И муха се златна роји и бречи,
Док се с нова на нечист намечи.

Ж.

Uspomene s puta kroz balkanske zemlje.

Piše Milan Pavlov Jovanović (Vukovar, Srijem).

Bilo je to jednog žarkog julskog dana oko 11. ina godine 18 . . . , kad sam došao bio na pristanište austrijskog dunavskog parobrodskog društva, u *Zemun*. Tog istog dana imao je i savski parobrod doći, na kom sam ja očekivao mog baš jednog dobrog prijatelja iz *Hrvatske*. Za to sam i trpeljivo podnosio tropsku vrućinu sunčanijeh zrakovâ, od kojijeh se nijesi mogao nigdje skloniti duž cijele dunavske obale. Ne potraja dugo, kad al' iz daleka dižući se u vis dim obznani nas, da se približava parobrod, na kom se je, — čim se je ukazao bio, — odma mogla smotriti podignuta turska zastava, a u istom trenutku vidjela se i u konaku beogradske tvrđave tada još postojala zastavina motka crvenijem stijegom, zvijezdom i polumjesecom ukrašena, a sa gradskih bedema 21 hitac iz topova pozdraviše i objaviše da se nalazi na boku stijegom okićenog broda, turski veliki časnik.

Ne potraja dugo, a „*Galatea*“, tako se zvaše parobrod: — prisloni se nepomično uz pristanišni most, na kojoj se bješe sakupilo mnoštvo svijeta. I ja se primakoh bliže, ne bi li kako opazio između putnikâ moga očekivanog prijatelja. No uzalud sam svoj pogled naprezao, on se ne nalazaše među nima. — Ipak obuze moju pažljivost sasvijem druga jedna vrlo živahna osoba. Turski vojnici od raznijeh činovâ i stepenâ nošahu grdnj posvuda u kožnijem torbama spremjeni kalabaluk u magazinu, — koji se nalazaše na obali. Arapi, časnici, turske bule gusto zamotane iskrcāše se, te sjedoše gomilice na голу zemlju. Na pošletku pojaviše se na krovu, i malo za tijem i na obali dva čovjeka koja su pratila u neznatnom, vazda jednakom udaleću, — atributi turske veličine, — „*Čibukgije*“. Jedan od ovijeh visoka, jaka stasa, u sivoj svilenoj atili, u sivijem jahačkim čakširama i fesu duboko na čelo navučenu, bez ikakvijeh drugijeh na širokijem grudima značenâ, kao zvijezde ordena „*Megidije*“, — bješe odma predmetom svekolike pažljivosti te kao takav od zemunskog mjesnog zapovjednika, potpukovnika *Fa-*

bra i od višijeh činovnikâ parobrodskog društva dočekan i pozdravljen.

To bješe iz mađarske bune pod lažnijem imenom — pseudonimom — *Grof Ilinski* poznati *Skender Paša*, koji je tek bio prije kratkog vremena za *bosanskoj* upravitelja naimenovan, opet opozvan natrag bio, te se u to doba na putu, za svoje novo određeno mjesto — *Carigrad* — nalazio, gdje bi imao urediti za onda projektovanu tursku žandarmariju (oružništvo).

Pošto nije otišlo sve putničko društvo u obližnju varoš, to se je zaista držalo, da će isto s prvom ladom, — koja bude taj isti dan dale uz Dunav polazila, — svoj put produliti.

Dogodi se slučajno, da sam — došavši u svoje svratište — brzojav zatekao, po komu sam odma morao krenuti na put u *Bukurešt*.

Oko 4 sahata poslije podne stajao sam na salonskom krovu krasne lade „*Ferda Maks*“.

Lada se polagano napuñala, spomenuto tursko putničko društvo bješe već uvezeno i smješteno i zauze mjesto po činu i staležu, u kabinama, salonu i na krovu (palubi).

Opet bi podi nuta turska zastava, opet zagrmi obligatni 21 topovski hitac uzduž cijele prekrasne rijeke.

Zorom sutrašnjeg dana bjesmo kod *Kalafat* — *Vidina*. Ja ostavih tamnu atmosferu ložnice svoje, te odoh na palubu (krov) da svježijem zrakom odahnem.

— I *Skender Paša* bio je već ustao, te se šetaše gore dole očevidno ne bez napora, u jednakom tempu, odbijajući u vis dimovne oblake od cigarete; ja ga pozdravih uludno i to hotimice *srpskijem* jezikom.

— „Jeste li vi Srbin, Gospodine?“ odvrati *Skender* prijatno na ovaj moj pozdrav, i kad sam to potvrdio, te izjavio da sam *pravi Srbin*, pođe dale čisto *srpski* govoriti: „vrlo mi je drago da se mogu zabavljati s vama u vašem materinskom, tom divnom jeziku, koga mi je duh sasvijem dobro poznat. Vidite, ja ljubim taj slavenski idijom, bio sam potpuno sretan, dok sam u *Bosni* bio; mislim da sam i dobru uspomenu tamo ostavio, jer se nijesam ograničavao na to, da gospodarim po tradicionalnom načinu mojijeh preteča, i to će biti razlog, da sam na skoro od moje časti (službe) opozvan bio“.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— „Vaša da je vaša Preuzvišenost strogo postupala?“ usudih se zapitati.

— „Dakako strogo protiv truležnijem zloupotrebama“, odgovori *Skender*, „a pošto su se žalibože najgore od ovijeh u Osmanlijama došlacima ugnijezdile, to sam morao proti ovijeh strogo postupati, ali na višem mjestu to ne ugada, ako se Osmanliji u svemu ne povoli; — inače smatraju da je to poniženje muslomanstva, što nije, jer imamo našijeh Muslomanâ, koji su Srbi kao i Hrišćani.“

— „Ali vaša Preuzvišenost“ nastavim ja daļe, „zar se ne bi moglo u našijem danima takoder još u Turskoj na to doći, da *ojačane* domaćeg elementa bude jedino sredstvo za uzdržanje životne sposobnosti države turske?“

— „Šta hoćete“, — reče *Skender* — „toga mnijeña ima, ali se žrtvuje moćnijem uticajima.“

On umuknu jedan trenutak, pa po om nastavi daļe, pokazujući pred nama rasprostrtu *bugarsku* obalu: „Vidite, ova je zemļa veća nego cijela Bavarska, a *Bosna* i *Hercegovina* prevazilaze dvogubi površni sadržaj Švajcarske. Priroda je ove zemļe svačijem obdarila, — šta bi iz ñih moglo biti, kad bi i čovjek svoju dužnost ispuñavao!“

— „Ja pako smatram stanovništvo ovijeh zemalja marljivo i radino, naročito seļački dio istijeh. Ta vidio sam na bosanskijem bjeguncima, koji su se u *Srijemu* bili nastanili, da isti se ne ugiñu od nijednoga posla (rada).“

— „Jest“, odgovori *Skender Paša*; „ne mañka ručni trud. Seļak jede, po slovu uzevši, svoj hļeb u znoju svog lica. Ali taj se znoj biseri na ñegovom čelu i to samo za malu važnost. Ratarstvo i mali surovi obrti jesu sve što on tjera. Ali baš na samom ovom predjelu ostaje sve bez razvitka; *duševna* djelatnost ovijeh ļudi je sa svijem malaksala.“

— „Ovome bi se moglo pomoći baš shodnijem narodnijem školama i prosvjetom?“

— „Ovdje ste doduše sa svijem pogodili mjesnu ranu“, nastavi *Skender* daļe, — „ali, nadam se, da će to kod nas brzo stupiti u život. Narod ne treba u *neznañu* da ostane. Sad se već kaju, što ne dopustiše i prije da omladina iz *Sarajeva*, *Ruškuka* i drugijeh mjestâ može polaziti inostrane škole; ona do-

lazi natrag kao korisni a ne kao *opasni* ljudi. I zaista, ona ée u svome zavičaju dosta koristi nanijeti.“

— „Tako je“ rekoh ja, silno zanesen zanimljivošću njegovog govora.

— „Ne razumijem“ reče *Skender*, „da mladana Raja, koja svoju zemlju i narod ljubi, u tuđini ne dobija dobre nazore i mnijeña o položaju svoga zavičaja! I kad bi samo to bilo; al' se ona i osvjedočava, da se sa nežinijem narodom ne postupa kao sa parijom (prostijem narodom), jer Turčin je pravedan. Ona zna da bi njen narod već po najopćenitijim humanitarnijem načelima imao na sa svijem drugom položaju u državi osnovano starodavno pravo. To je već dostatno da omladina, — kad se jedan put kući vrati sa inostranijeh universitatu i drugijeh velikijeh školâ, — svoje zemljake pažlive učini da im nije nedostojan položaj. Raja je navikla da daleko traži *vinovnike* ovog svoga sažaleña dostojnog položaja. Ako se dakle ovijem okolnostima odozgor dole skorijem kraj ne učini, — to je ustanak ovijeh narodnijeh plemenâ neizbježan i ja znam da naj bliži ustanak ne ée biti već nikakav *jedini selâčki* ustanak“.

— „Vaša je Preuzvišenost bez dvojbe imala prilike u svome odličnom položaju u *Sarajevu* da zadobije pravu sliku položaja bosanskoga“, primijetim ja, „i taj položaj za cijelo je također zahtjevao, da Divan o ovijem poslima obavijestite i sredstva prikažete, kako bi se otklonila nastajna katastrofa. Nijesu li se vaši savjeti počitovali?“

— „Vi vidite baš da sam od pozorišta moje dosadašnje radnje kao vrhovni upravni činovnik Srbima naselene zemlje udalen. To je odgovor na moje podnesene predloge za izvršenje pravične uprave. Ja sam rekao u jednom svom izvještaju, a ja éu to na naj višem mjestu skorijem i osobno ponoviti, da samo *bezuvjeto izučavanje naroda* u srpskom duhu može Porti *sačuvati* zemlje, na kojima on nastava. Ne učini li se to odma, skoro ée se *dogoditi takve stvari, koje ée vladavini velikog gospodara možda na cijelom balkanskom poluotoku kraj učiniti*“.

Tako govoraše onog dana *Skender Paša*, čovjek, koji se 30 godinâ gotovo na svijem bojnijem polima poznatog svijeta krvavio, koji je pravi Turčin, ali vjeran sluga svoje zemlje bio, i vidio daleko.

Ja se rastadoh od њега са срдачњим руковањем у *Đurdevu*. Од оног времена протекоше ево већ силне године (Skender Paša борави одавна вјечни санак у земљи), а Porta ништа не учини да оствари „*prijatnije*“ положаје у поднавскљем и савскљем земљама, те сада не ћу погријешити ако кажем, да је вријеме прispjело, у коме *proricanje Skender Pašino* своме остварењу са свијем на susret hiti.

Мудре изреке.

1. Споменик је нашега јунаштва
Гора Црна и њена слобода. Његуш.
2. Људи се подижу на чувство човјекољубља само преко народног чувства. Strauss.
3. И свети Павао, као сви велики мислиоци, мишљаше да се, без узвишене занесености ентузијазма а баш и фанатизма, не може ући у небеско царство идеала. Mantegazza.
4. У пужнијем стварима слога, у двојбенијем слобода, у свијем љубав. Ruperto Meldenio.
5. Одгајајте дјецу и младеж, владајте са слободом. Savour
умирући у бундању.
6. Искуством постаћеш наметнији, ал' не паметан. Њемачка изрека.
7. Раке великанџ потичу велика срца на врла дјела. Foscolo.
8. Ко дан и ноћ узда се у побједу, онај ће на сврху побједити. Красињски.
9. Народи се поносе давнином, а тај је понос добар, јер га разлог одобрава. француска изрека.
10. Зидане је Скадра нај љепши и нај дирљивији снјев свијех пукова и свијех народа.¹⁾ Goethe.
11. Пред очима данашњијех комуниста може лебдјети стара Спарта. Но мучно да је спартанска чорба оно за чим хлеме. Поштик.

X.

¹⁾ То је српска народна цјесма.

Kniževni prikaz.

G. Pero prof. Budmani u Radu Jugosl. Akademije, knjizi 148 (v. današnju bibliografiju) iznosi iz rukopisa utarke komedije „Pjerin“ Marina Držića, i nastoji da od grdne razvaline prikaže cijelu zgradu kakvu je naš Držić bio sazdao. Nalazi da je ovu komediju Držić sastavio prama Plautovoj *Menaechmi*, a prima nazor g. Živačevića (u Biogradskom Kolu 16 Marta 1901), da je Držić u *Pjerinu* spojio ujedno Terencijevu *Andriu* s Plautonovijem *Menechmima*. Ostala nagadaña Živačevićeva Budmani odbaca i pobija.

I ulomci ove komedije dokazuju ono što je raspravljano u više navratka u „Srđu“, da je i šesnaestoga vijeka u Dubrovniku štokavsko-jekavsko narječje bilo pučki govor. Ali ovo je stvar bjelodana danas svakome učnome čovjeku.

Kako je ugodno čitañe i našijeh ulomaka! Za to ovom prilikom na ino nam se ne može, a da ne iznesemo iz tjih utaraka dubrovačke komedije ñeke narodne umotvorine, koje su se dan danas kod nas zaboravile i pometle. A to su zagonetke, poslovice i izreke. Evo ih ñekoliko za primjer:

Zagonetke: 1. Oblo obla u oblo izio, a za ñim se pak napio. 2. Ne udao se, udao; što dao, ne dao; ne ozvao se, ozvao; a nosom u kao.

Poslovice: 1. Drijemalo svoju majku sisalo. 2. Što se volovi imaju tužit, to kola škriplu.¹⁾

Izreke: 1. Kako i pas kad zja na kobasu pod podom obješenu. 2. Vidim te, nijesam slijep; znam te, s tobom sam hleb io; čujem te, imam uši.

Grehota da se ne može opet zgraditi zametnuta komedija, ali nama se čini da je svakako dobro da imamo i ove ulomke, koje je onako zgodno objasnio prof. Budmani s onakom spre-

¹⁾ Ima i početak ove poslovice: *Pokače(?) žaba svoju nogu*, s upitnijem znakom. Da nije to ista poslovica kao u Daničića (Poslovice, u Zagrebu 1871): *Potohoći žaba nogu i reče: Podkuj i mene — i Potokoči žaba nogu da je podkuju*. Ovo *potokočiti* u malom rječniku dodanom „Poslovicama“ Daničić veli da je isto što *potočiti*, a *potočiti* je *pružiti*, što se vidi u drugoj poslovi (1112): *I žaba nogu potochi*. Dakle u „Pjerinu“ *pokače* biće greška za *potoči*. I Stulli (u rječniku) kaže da je *potočiti* *rivolger a basso*, *calar giù*.

mom i učenosti, koja ga odvaja od drugih učenaka, jer je za to on usporedio cijelu riznicu klasične i talijanske dramaturgije, koja se veže sa gradivom Držićeva „*Pjerina*.“ Sva opažanja, koja umno Budmani *dotatku* radne prilaze, svidaju nam se zgodna i istini slična.

Neke riječi u Komediji mislimo da je trebalo u primjedbama objasniti, jer ni svi Dubrovčani ne bi ih danas razumjeli, a kamo li nedubrovčani, kao n. p. *pasalerico, grintarice, juhopila, igrati se na pilke* ¹⁾ i ost. Kamo sreće da je prof. Budmani i ostale naše stare pisce objašnjavao kao što je Zlatarića i ono nešto od Držića, imali bismo zanago staru književnost tačnije na javnost iznesenu.

U istomu Radu (v. današnju bibliografiju) g. Nestor Petrovskij raspravlja o genealogiji Držićâ. Po uspjesima njegova razabiranja nijesu više naši dioskuri, Š. Menčetić i Đ. Držić, gotovo dva legendarna lica, nego pomoću izvrsnijeh Jirečkovi-jeh radova (der Ragusanische Dichter Šiško Menčetić, i Beiträge zur Ragusanischen Literaturgeschichte) u Arhivu i drugih izvorâ, dolazi do zaključka, u kojima se nešto od Jirečka razilazi. Do toga je rezultata došao učeni Rus pomoću knjige iz ove biblioteke Male Braće: „Origine e descendenza della famiglia di Darsa, che al presente sono cittadini di Raugia“.

Na kraju svoje rasprave g. pisac prilaze genealogijsku tablicu Držićâ, koja seže do vremena zlamenitoga dramatika Marina Držića, koji se po nemu rodio okolo g. 1510, a umro je g. 1567.

L. Z.

¹⁾ Priznajemo da primjedbe ne bi bile na zgodnom mjestu ili bolje ne bi dolikovale ondje, nego u zbirci pisaca.

B i l e š k e.

Dvije pjesme.

I.

— A ako se vrati jednog dana, šta ću da mu kažem? — Reci mu da sam ga čekala, dok sam umrla od dugog čekaña.

— A ako me bude dalje ispitivao, i ne mogući me prepoznati? — Govorite mu kao sestra, jer on pati možda.

— A ako bude pitao gdje ste vi, šta ću da mu odgovorim? — Predajte mu moj zlatni prsten, ne odgovarajući ništa.

— A ako bude pitao o poteznom trenutku? — Recite mu da sam se osmjehnula, bojeći se da ne bi on plakao.

II.

Tražila sam ga, sestre moje, trideset godina; gdje se je sakrio? Tražila sam ga, sestre moje, trideset godina, a ne mogoh da mu se približim...

Hodila sam trideset godina, sestre moje, i moje su noge već umorne; on je bio svugdje, sestre moje, i nije bio nigdje...

I došao je najposlije žalosni čas, sestre moje, skinite moje sandale; i veče umire tako isto, sestre moje, a moja je duša bona...

Vama je šesnaest godina, sestre moje, idite daleko odavde; uzmite moj hađijski štap, sestre moje, pa tražite i vi...

(Moris Materlink)

Obećanje.

On je bio učenik; ona je bila učenica. Ona se zvala Liza; on se zvao Firmen. Ona: s kotaricom o ruci, on: s torbom na ramenima. I išli su uvijek zajedno držeći se pod ruke.

Jedno veče, Firmen je išao mnogo bliže uz Lizu. Ah! kako su ruže zamirisale po katkad! I Liza reče vrlo tiho, kao što se govori u erkvi: „Firmene, ja ću te ljubiti, kada mi bude dvadeset godina“.

Ali Liza umrije kad je imala petnaest, i Firmen je plakao za nom. U jednu usku raku položiše je jednog dana. I tuj ona sad spava, sva obučena u bijelo, pod jednijem grmom ruža koje je zasadio njezin prijatelj.

Pet godina poslije toga, Firmen ode u erkvu; i misleći o naivnoj ljubavi davnijeh dana, on kleče pred Lizinijem grobom. Ah! kako su ruže po koji put zamirisale!...

I dok je on mislio na nekadašnja obećanja, mladić osjeti — i negova duša zadrhta — osjeti usta jednoga cvijetka kako predoše preko negovijeh usta... Pokojnica bi imala te noći dvadeset godina.

(Žan Ramo)

Mrtvački sanduk.

U tišini i pomrčini — čamac sa pogrebnijem izgledom — i most dugulast, gurav, bijel. S lijeva i s desna na čameu,

dvoje troćele — i tajanstvene lanterne — i suzni talas po svima bokovima.

Mrtvački sanduk! Kovčeg djevice — s desna i s lijeva, svijeće. Nad nim, crni baldahin: nebesa. — Ali je crkva pusta. Nigdje niko! — I samo ja sam nazočan, i dršćem — sâm na tihome opijelu.

(Šan Rišfen)

s francuskog *Divo*.

*

Jedan stih u Gorskom Vijencu.

Stih 21 u *Gorskom Vijencu* „dan i narod kako ćuku tica“ na razne se načine tumači. Tumačenje nemačkoga prevodioca Kirste „(turska sila proždire) svaki dan po jedan narod kao ćuk pticu“, nikako mi ne ugada, premda ga je odobravao Jovan Bošković u Biogradu, a i M. Rešetar prihvatio u svojem drugome izdanju *Gorskoga Vijenca*. A to mi tumačenje ne ugada prije svega, jer bi bilo bezukusno pretjeravanje, kad bi se tvrdilo, da su Turci svaki dan po jedan narod proždirali, a drugo, slika bi bila neistinita, jer ćuk danu spava, a noću jede bez sumnje više nego li jednu ptičicu. Treba dakle da se za sada zadovoljimo Rešetarevim tumačenjem u prvome njegovom izdanju *Gorskoga Vijenca*, po kojemu je *dan* particip prošli pasivni glagola *dati* te ovdje znači kao „predan, izdan (na uništenje)“. Moje skromno nagađanje, da je *dan* = „danak, harač“ (što bi moglo dati dobar smisao) uzeo mi je jedan srpski filolog! Ali ja mogu izrijeti još jedno sasvim zgodno tumačenje. Budući da je rečenica svakako eliptička i gramatički nejasna, neka se od riječi do riječi prevede, a tada izbija ovaj alegorički smisao: „Pakleni narod proždire narode a s ovijem (kršćanski-jem) narodima također i dan (kulturu), isto kao što su ptičice ćuku žrtvovane“.

Stocholm.

Alfred Jensen.

Prijevod

dra. I. Aug. Kaznačiča

starodavnijeh nemačkijeh izreka, koje pokojni Car Meksikanski Maksimilijan upisa po zidima svoga dvora na ostrvu Lokrumu kod Dubrovnika.

I.

Bog, ufañe moje drago,
Pošteñe je meni i blago.

II.

Želiš li se naći dobro? —
Slušaj, gledaj, šuti pobro!

III.

Uklañaj se, šuti dosti,
Taji, brate, misli tvoje,
I trpleñu i radosti
Dode svemu vrjeme svoje.

IV.

Opasno je sved radostan,
Bit je teško sved žalostan,
Iskren sveder pošteno.

V.

U nevoji prijan biti,
Ni u smrti prom'jeniti,
I uđalen ostat isti,
Čovjeka je temel čvrsti.

VI.

Inostrani ovdje gosti
Uzdižemo veđe dvore,
A o stanu vječitosti
Baš nas malo brige more.

VII.

Mir i ljubav gdje zavlada,
Tu blagosov Božji slazi;
A gdje razdor kućom vlada,
Tu đavolska moć ulazi.

VIII.

Smrti slika strašna lica
I šepavi glasonoša,
Za t'jem str'jelac vida loša,
Za ništa su ta trojica.

IX.

Što Bog hoće, to će biti,
Sve se ruši On što ne će,
Po nem ću se upraviti;
Mene drugo i ne kreće.

X.

Na ovome sv'jetu
Lepših stvari nema,
Neg' prigodom usta
Što ostaju n'jema,
Neg' živahnost duha
Što sved isto gori,
Nego vjernost srea,
Što se ne umori.

(Poslao nam g. Ant. Kaznačić sin piščev).

*

О, зар и ти?

О! зар и ти рече да ме љубиш,
Ти, рад које чезнем мјесеце дуге?
Зар пристаде и ти да те љубим,
И тебе, анђела, као све друге
Што сам љубио ја?

Лутао сам дуго по бескрају,
Тражио сам створа да ми рече: не!
И једнога угледах те дана,
И тад рекох себи: „Ова не ће, не!“
И срећан бијах ја!

Замишљах те тада неприступну;
У оку ти само сав сам гледо св'јет;
Стварао сам себи незнан рај.
Кò у свјежој кити нај светији цв'јет,
Мирисала си ти.

Ал' ево где данас први пољуб,
Са усана страчних, сама ми даде,
И кò да ме сл'једи, охладњех ја.
Јер твој пољуб бјеше, ох! големи јаде!..
Кò дотадашњи сви.

О! зашто ми рече да ме љубиш,
Ти, рад које чезнух мјесеце дуге?
Што пристаде и ти да те љубим,
И тебе, анђела, као све друге
Што сам љубио ја?

Kulturne vijesti.

Dva rukopisa iz života sv. Benedikta. Pod ovijem je naslovom u organu biogradskog profesorskog društva „Nastavniku“ (knj. XIII. sv. 2), a iz pera našeg vrijednog i marljivog ispitivača dubrovačkih starina g. Vice Adamović, izašao članak o dvjema starijem rukopisima o životu sv. Benedikta. Jedan je rukopis Ine Đorđića: „Pjesni razlike u hvalu priblaženoga Benedikta.“ Ovaj rukopis, koji je mnogo savršeniji i stariji, pisac upoređuje sa štampanijem tekstom i ističe nekoliko gramatičkih i ortografskih razlika. Drugi rukopis, o komu je riječ u članku, ima naslov: „Slavnoga, Blaženoga i Svetoga Benedikta Abata, obraćen u jezik slovinski — život počine.“ Učeni je pisac htio ovom radnjom da ljubiteljima naše stare književnosti a navlastito filozozima pruži priliku da prouče razlike između štampanog života sv. Benedikta i prvoga rukopisa, koji je može bit i avtograf samoga Đorđića. — Grehota da ima grdnjih, štamparskih pogrešaka u članku.

*

Nov pronalazak. Nikola Radulović, Srbin, činovnik dioničke pivarnice u Zagrebu, pronašao je novu spravu za pravljenje vještačkog kristalnoga leda. Za ovaj pronalazak postigao je on *patentu* od nemačke države. Ovaj kristalni led, koji se pravi od naj čišće vode, biće u velike blagodatan naročito za bonice, a nema sumnje i u velike vrijedan za pivarnice i ostale radnje, koje trebaju leda, jer se na ovaj način može led praviti na svakom mjestu u ogromnijem valkastijem trubama. Takva jedna truba leda ima oko pet metara visine i dva metra širine. Strani stručni listovi mnogo hvale ovaj novi pronalazak, čemu se i mi od srea dvostruko radujemo i dičimo; prvo radi same stečevine luckom društvu, a drugo jer je izumilac naš Srbin.

*

Muzičke vijesti. Čitamo da je daroviti kompozitor srpski, g. Stanislav Binicki, dovršio ovijeh dana operu, za koju je uzeo srpske narodne motive. Mi se radujemo što će još ove godine biti prikazana na Biogradskoj pozornici prva srpska opera. Od većih stvari g. Benickoga poznate su srpskom svijetu muzike „Lilana i Omorika“ i „Periklova smrt“. — Hoćemo li dočekati da osladimo našu operu i mi u našem teatru? Ipak ono što imaju Srbi s onijem što imaju Hrvati mogli bismo u Dubrovniku uživati jedne zime. Tako bi na izmjence jedne se godine sladili našom operom, a druge talijanskom, koju ne možemo nikako i nikad pregorjeti, jer nam je ona prava kulturna potreba, a uz to nam je sreću prirasla.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Kulturne vijesti *

Čitamo u broju 224 *Beogradskih novinâ* ovo: „Kniževne bilješke. Romani iz Dubrovačkih dvorâ. — Neki Mile Kremenić izdao je nedâvno na nemačkome roman „Na Dubrovačkome dvoru“ interesantna dvorska povjest, dobro ispričana i istinita u karakteristici“ — tako bar piše literarni referentat jednog lista. — „Da li je Mile Kremenić ispričao svoje doživljaje ili je on taj *milieu* izabrao, da bi ideje, koje je trebao izraziti, prikazao na dvorskom zemljištu zaludno je ispitivati. Fini potez duhovite satire, koji cjelinu prožima, pridaje kûizi intimnu draž, koja po kad kad nije bez pikanterije.“ —

Ŗvako srbijanski list. Mi smo se uzalud obazirali da što o tome doznamo, ali uzalud. Za to molimo naše bibliofile da nam priopće ako što o tome znadu. A da nije ovo kakva letna sprdnâ? Jer i toga ima. Tu skoro javljale su Amerikanske Novine o zlamenitom djelu nekog statista na glasu. A kad tamo obistinilo se da je to sve bila bajka i izmišlotina.

*

Srpska biblioteka osnovana je u Zlatnom Pragu, a namjera je plemenita, da se braća Ćesi upoznaju sa srpskom kûigom. Na čelu toga poduzeća izvrsni je češki kniževnik i rodoljub L. Ekart. Već je druga sveska „srpske biblioteke“ ugledala svijeta, i u Ńoj je „Švabica“ (Švabka) pripovijetka Laze K. Lazarevića, koju je preveo Jan Hudec. U trećoj svesci dolaze pripovijetke Janka M. Veselinovića: „Život na selu.“ — Uzgred spominjemo da je Veselinovićevu priču „Ćini“ prevela češki Zorka Hovorkova i pećatala u 11 br. „Ženskog svijeta“, organa češkog ženskog društva.

*

U 13. broju „Bosanske Vile“ izašla je slika i ertica vjekopisna g. Marka Murata, slikara Dubrovčanina. Iz vjekopisne ertice razumjesmo da je Marko rodom iz Luke Šipanske, da mu je sad 38 godinâ, da je svršio gimnazijske nauke u Dubrovniku, da je učio slikarstvo u Minhenu a usavršio se u Rimu, da je pet velikijeh slikâ dosle izradio: 1. Cvijeti u Dubrovniku; 2. Vjetar; 3. Pred erkvom sv. Vlaha u Dubrovniku; 4. Većer u Gružu; a 5. Dolazak cara Dušana u Dubrovnik. On je sad profesor na jednoj Biogradskoj Realei, a mlad je i zdrav, te za to još mnogo od Ńega domovina očekuje. Bog ga poživio na ponos i slavu cijeloga Srpstva i Slovenstva. Što se ocjene tiče Ńegova rada, upućujemo naše čitaoce na članak u našem potonem broju: „Po Dubrovačkijem Atelijerima“.

Bibliografija.

Izašle su ove periodične publikacije Jugoslavenske Akademije u Zagrebu:

I. Letopis Jugosl. Akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1901. Šestnaesti svezak. U Zagrebu 1902.

II. Rad Jugoslavenske Akademije i ost. kńiga 148, razredi filologijsko-historijski i filozofijsko-juridički. 57. U Zagrebu 1902.— Evo mu sadržaja:

1. Jezične osobine u kotaru karlovačkom. Od R. Strohala (svršetak). 2. Pjerin Marina Držića. Od Pera Budmana. 3. Sigetski junak u povjesti hrvatskoga pjesništva. Od dra. Milivoja Šrepela. 4. Rad dra. Jovana Subotića na školskoj kńizi. Od Đorđe Magaraševića. 5. O genealogiji Držića. Od Nestora Petrovskoga.

III. Zbornik za narodni život i običaje južnih slavena, na svijet izdaje Jugosl. Akademija i ost. Kńiga VII., svezak I. Urednici dr. T. Maretić i dr. D. Boranić. U Zagrebu 1902. Cijena 3 krune. — Evo mu sadržaja: *Prvi dio*: Maretić T. dr. *Stajaći brojevi u narodnoj našoj epici*. *Drugi dio*: Lovretić I. *Otok*. Narodni život i običaji (nastavak). *Dječje igre*, poezija (pjesme 81 — Gatke 112 — Basne 114). *Vjerovana* (postanak i opstanak svijeta, 114 — Kakovu snagu imaju neki ljudi, 119 — Stvorovi kao ljudi, 138. — Gataña, 141 — Bajaan, 150 — Vračke, 180).

Poslovice i druge u obzir uzete riječi.

IV. Monumenta spectantia Historiam Slavorum Meridionalium, volumen XXX/2. Scriptores, Volumen IV. *Balthasari Adamić Kercselich: annuae 1748-1767. Zagrabiæ 1902.*

*

Izšla je 3. sveska *Илустроване Историје српског народа* и ост. у којој свршује први период, а почиње други: «Срби под владаоцима из Немањине породице». Свеска вриједи 25 нч. = 50 хелера = 65 дин. парâ.

Šarada

Drugi pomno sve pod prvi sprema;

A gdje *prvog* na zatvoru nema,

Drugi gleda da *čelijem* skrije

Od napasti što za palog nije.

Odgonetka potone zagonetke:

Mlin.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Dopisi Srđevi — G. x. u Z. Pitate nas etimologiju prezimena *Klaić*. I ako ta vrsta razglabaña nije vazda lak posao, jer s vremenom i uz različite pravopise preobrazi se izvorna riječ, ipak za rečeno prezime nije to, rekao bi, teško. Kako se to s vremenom prećini, jednijem ću vam primjerom dokazati. Imamo staru dubrovačku porodicu, porijeklom s Lopuda, koja se piše sad ćudnovato i to *Saitz*. Kako po Bogu brate na Lopudu nekakva na oko ñemačka, ali uprav tuda forma. A kad tamo, to je prava naša riječ *Zajec*, starinski oblik a negdje još sporedni i danas u ustima puka s obićnijom imenicom *zec*. *Zec* je sliveno od *zajec* a pisañem tuđim jezikom i pravopisom izmetlo se u *Saitz*. Prezime *Klaić* nije se toliko udajilo od izvornoga oblika, ali ipak i ono je nešto preradeno. U postojbini *Klaića*, u Konavlima, (a ima ih i u Hrvatskoj), to se prezime izgovara *Kłajić* i danas. Kad usporedimo druga po formi slična prezimena n. p. *Rajić*, *Bajić*, ulazimo u trag *Raju* i *Baju* (*Rajo* i *Bajo* narodna su imena muška). Po tome prvi *Rajić* i *Bajić* sinovi su *Raja* i *Baja*, koji su dali porodici, pak kasnije svemu brastvu i plemenu prezime. Tako isto *Kłajić* je sin *Kłaja*, a *kłajo* je ipokorištićna forma adjektiva *kłast*. Po tome rekao bi da nekakav *kłast* ćovjek naćeo je brastvo *Kłajića*. I odista biće tako, jer u brastvu *Kłajića* ponavlja se neprestano tjelesna mana, s koje su neki *kłasti*, a to se svojim oćima moće svak uvjeriti, jer u tome bratstvu ima i danas više-maće *kłastijeh* potomaka. Drugo pitaće ne ćemo vam ovdje mi razlagati, nego vas upućujemo na izvrsnu raspravu: Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters. Vortrag gehalten in der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften am 31 Mai 1899 von dr. Constantin Jireček etc. Wien (aus der k. k. Hof- und Staatsdruckerei) etc. 1899.“ —

A sad da ste mi zdravo!

Errata-corrige.

U potoñem broju „Srda“ na obr. 732 u 3. Mudroj izreci: Умјетност ćitaj Умјереност.

СРЪ

SRĐ

List za književnost i nauku

Antun Fabris

vlasnik, izdavatelj i odgovorni urednik

prof. Luko Zore

glavni saradnik

Sadržaj:

I. <i>Cavtajki</i> (pjesma <i>Marinkovića</i>) II. <i>Maks Nordau</i> priopćio dr. <i>Torkvato</i>. III. <i>Mariji D.</i> (pjesma <i>Mite</i>). IV. <i>Kavana u Surati</i> grofa <i>Leona N. Tolstoja</i> (preveo <i>L. Z.</i>) V. <i>Срце и к роду</i>, либрето za operetu, za list «Срђ» написао <i>Илђ</i>. VI. <i>Legenda</i> (nastavak) piše <i>Nedjib Bey</i>, turski generalni konsuo u Dalmaciji). VII. Usklik Dubrovački: <i>Bog istina!</i> (<i>Zivko</i>).	VIII. <i>Književni prikazi</i>, II; 1. <i>Жуско</i>, 2. <i>M. Sardelić</i>. IX. Новија Дубровачка <i>Емиграфуја</i> (Др. <i>И. А. Казнавић</i>). X. Биљешке II: 1. <i>Zdravica Konavoska</i> (<i>M.....</i>); 2. <i>Žalosna uspomena iz svoga života</i> (<i>Kaznačić</i>). XI. Мудре изреке (x). XI. Новија Дубровачка <i>Емиграфуја</i> (Др. <i>И. А. Казнавић</i>). XIII. <i>Kulturne vijesti</i>. XIV. <i>Narodna Zagonetka</i>. XV. <i>Errata-Corrigé</i>.

Srd izlazi dva puta mjesečno, polovinom i svrhoni mjeseca, u sveskama od 2-3 tabaka.

Cijena je listu; za Dubrovnik i Austro-Ugarsku na godinu Kr. 12; za inostranstvo franaka 15 u zlatu.

Rukopisi i pisma šaju se uredništvu *Srda*, a pretplata administraciji *Srda*.

DUBROVNIK